ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 3388 ՇԱԲԱԹ 21 ՅՈՒՆՎԱՐ 1883

Ն. Տ. Ի 2 [illegible]

ՊԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին	Կ. Պոլսոյ համար	10	Մէճիտ
»	» Գաւառաց	» 12	»
Վեցամսեայ	» Կ. Պոլսոյ	» 5 1/2	»
»	» Գաւառաց	» 6 1/2	»

Օտար թղթատարով ղրկուած 2 1/2 լիրա

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ. երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի։

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

30 ՓԱՐԱՅ

ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

30 ՓԱՐԱՅ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Դուրս փնացած յօդուած ձամբու ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին ուղղել պէտք է. Կ. Պոլիս Բիզա փաշա եօգուշու, Շահէն Զատէ թիւ 33 Մասիսի գրասենեակը։

Ճամբու ծախքը չվճարուած նամակ չըն ընդունուիր։

Չտպուած նամակ, յօդուած, ետ չեն տրուիր։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խառն. — Հեռագրական. — Ազգային լուրեր. — Կաթողիկոսական խնդիր եւ Ռուս քաղաքականութիւն (Մեր պատասխանն Էքսբրէսի «Տրապիզոնցի Հայուն»). Շար. — Տփղիսի Հայոց համարումը Կ. Պոլսոյ Հայոց վրայ (Վերջ). — Թղթակցութիւն (Եոզղատ). — Գրական. — Թերթօն Մասիսի։

Կ. ՊՈԼԻՍ 21 ՅՈՒՆՎԱՐ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վեհ. Սուլթանն Օսմ. զինուորական ծառայութեան մէջ գտնուող Գերմանացի սպայից Լիվայի աստիճան շնորհեց փոխարէն այն ծառայութեանց՝ զորս մատուցին զինուորական վերակազմութեան վերաբերեալ տեղեկագրին պատրաստութեան մէջ։

Ն. Կ. Վեհափառութիւնը գաղթականաց յանձնախմբին անդամոց ոմանց այլ եւ այլ կարգի աստիճաններ եւ պատուանշաններ շնորհեց։

Մայրաքաղաքիս Պարսկական դեսպան Միրզա Մոհսին խան չորեքշաբթի իրիկուն Կ. Պոլսոյ դեսպանատան մէջ փառաւոր կոչունք մը տուաւ՝ ի պատիւ դեսպանաց եւ Օսմ. նախարարաց։

Երկուշաբթի իրիկուն կայսերական պալատը գումարեալ նախարարաց խորհուրդն՝ Եգիպտոսի վերակազմութեան նկատմամբ Լորտ Դըֆըրինի ծանուցագրին տրուելիք պատասխանին վրայ խորհրդակցեցաւ։ Տրուած որոշումը դեռ յայտնի չէ։

Վիէննայի Օսմ. դեսպան Էտհէմ փաշա երէկ առաւօտ Վառնայի շոգենաւով մայրաքաղաքս հասաւ, եւ ուղղակի կայսերական պալատն երթալով Վեհ. Սուլթանին ներկայանալու պատիւ ունեցաւ։ Ն. Կ. Վեհափառութիւնն յոյժ սիրալիր ընդունելութիւն մ՚ըրաւ անոր։ Էտհէմ փաշա կայսերական պալատէն ելնելէն յետոյ Բ. Դուռն երթալով տեսակցեցաւ Մեծ. Եպարքոս Սայիտ փաշայի հետ։ Նորին բարձրութիւնը ճանրան ցաւ նեղութիւն քաշեր եւ Դանուբէն անցած միջոցին մեծ վտանգներու հանդիպեր է։ Եօթն օր ճամբորդելով սիրալիր ընդունելութիւն գտեր է Ռումանիոյ կառավարութենէն։

Կայսերական կառավարութիւնն երեք տարի առաջ իւր ծախուք աշակերտներ ղրկած էր Ֆրանսայի երկրագործական այլ եւ այլ վարժարանները։ Փոր Ցիւ Պոսֆոր լրագիրը կ՚ըսէ թէ՝ յիշեալ աշակերտներէն ոմանք իրենց ուսումն աւարտելով գոհացուցիչ կերպիւ քննութիւն տուեր եւ վկայական ընդունելով վերջին օրերս մայրաքաղաքս վերադարձեր են։ Մնացեալք եւս մէկ ամէն իրենց ուսումն աւարտելով մայրաքաղաքս պիտի վերադառնան։

Թէրճէման Հագիգաթ իւր լրոյ կը ծանուցանէ թէ նախարարաց խորհուրդն որոշեր է յառաջիկայ մարտէն սկսեալ Թաղապետական 10 շրջանակներն ծի վերածել։

Երուսաղէմի Յունաց Պատրիարքական ընտրելեաց ցանկը վերջին թղթաբերով Բ. Դուռն հասաւ։ Կը կարծուի թէ, կ՚ըսէ Էքսբրէս, Պատրիարք ընտրուելու ամենէն աւելի հաւանականութիւն ունեցող ընտրելին՝ Սեբիթոբոլիսի եպիսկոպոս Տ. Նէքտարիոս է, որ մեծ համբաւ կը վայելէ Յունական եկեղեցւոյն մէջ, եւ կ՚ըսուի թէ Բ. Դուռն ալ նպաստաւոր է անոր ընտրութեան։ Տ. Նէքտարիոս 45 տարեկան է եւ ինն տարիէ ի վեր Երուսաղէմի Յունաց Պատրիարքին փոխանորդն է Կ. Պոլսոյ մէջ։

Երէկ Սէլանիկէն եկող Ֆրանսական կալաց շոգենաւն 33 չղթայակապ չարագործ բերաւ, որք անմիջապէս կեդրոնական բանտը տարուեցան։

Լարիսա հրատարակեալ լրագրի մը խօսքին նայելով, Թուրքիա ջերմապէս կը փափաքի եղեր Նէգէրոյի ռազմագիտական կէտն, որ այժմ Յունաստանի ձեռքը կը գտնուի, Տամասի կէտին հետ փոխանակել։ Այսր պատճառը սա է եղեր որ Տամասի մէջ պանիչափակ բանակետղ մը կարելի չէ եղեր հաստատել, մինչդեռ Նէգէրոյի մէջ ամրացեալ յունական զօրաբանակ մը ամեն պարագայի մէջ կրնայ դադրեցնել Էլասոնայէն եկող Օսմ. զօրաբանակի մը յառաջխաղացումը։

Կըսուի թէ Թախանձագին առաջարկներ եղեր են այս նկատմամբ, բայց հաւանական չթուիր որ Յունաստան հաւանութիւն տայ։

Այսեալ երկուշաբթի օրը Սուլթան Ահմէտի մըկիթին մէտրէսէին ուսանողաց միջեւ պատահած կռուիը կայսերական կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւած է։ Կ՚երեւի թէ ժամանակէ մ՚ի վեր գրգռութիւն կար ուսանողաց միջեւ սա պատճառաւ թէ աշակերտներէն ոմանք իրենց թոշակներն ուրիշներէն աւելի կանոնաւորապէս կ՚ստանային։ Բաղաքապետ Մազհար փաշա եւ ուսմկանութեան նախարար Հաֆըզ փաշա նախընթաց օրը ներկայ գտնուեցան նախարարաց խորհրդին, որ այս գործով զբաղեցաւ, եւ որոշեց աչալուրջ հսկողութիւն ի գործ դնել տալ մէտրէսէներուն վրայ՝ նմանօրինակ անկարգութեանց կրկնութիւնն արգիլելու համար։

Կարինէն յունվ. 8/20 թուով մայրաքաղաքիս Սթամպուլ լրագրին ուղղեալ նամակ մը, Կարնոյ մէջ եղած ձերբակալմանց սաթիւ յիշեալ լրագրին տուած տեղեկութիւններէն մի քանիին սխալ ու անհիմն լինելը կը ծանուցանէ։

Սանասարեան վարժարանը Ռուսիոյ պաշտպանութեան ներքեւ չէ, կ՚ըսէ, ինչպէս ծանուցեր էր ըՍթամպուլ, ոստիկանութիւնն այն վարժարանին մէջ խուզարկութիւն ընել ուզած չէ, ոչ ալ Ռուսաց հիւպատոսն ընդդիմացած։

Յիշեալ վարժարանին դասատուաց վրայ բնաւ կասկած եղած չէ, ոչ կառավարութեան, ոչ ալ ժողովրդեան կողմէ։

Նմանապէս սուտ է այն լուրը թէ առաջնորդարանը կարնոյ ոստիկանութեան հսկողութեանը ներքեւ է։

Նամակագիրը զարմանք կը յայտնէ թէ այս սխալ ու սուտ լուրերն յերիւրողն ինչ նպատակ կրնայ ունեցած լինել։

Կարինէն կը գրեն Էքսբրէսի թէ կարնոյ խնդիրն ի սկզբան հաչակուած կարեւորութենէն զուրկ է բոլորովին։ Ձերբակալեալք ընդամենը 70 Հայք էին, որոց մեծամասնութեան անմեղութիւնը ճանչուած է։ Զէնք չէ գտնուած, ի բաց առեալ Հայ զինագործի մը խանութին մէջ, ուսկից Թուրքերն եւ Քրիստոնեայք հաւասարապէս զէնք կը գնէին։ — Կարնոյ կուսակալ խալամ Ժողովրդեան գրգռութեան առաջքն առած է Անգլիացւոց Ե֊

գիպտոս մտած պահուն, սաստիկ հսկողութիւն ի գործ դնել տալով մզկիթներու մէջ։ Հրահանգ տուած է նաեւ որ մինչեւ իսկ եթէ քրիստոնեայք խռովութիւն մը հանեն, իսլամք վրէժ լուծելու չելնեն։ Ուստի, Կարնոյ մէջ խռովութիւն ծագած չունի։ Բայց Նահանգին հեռաւոր մասանց մէջ, Քուրդք իրենց աւազակութիւնները կը շարունակեն։

Մաքսատան մէջ մեծ հսկողութիւն կայ։ Կարնոյ եւ Ռուսական սահմանագլխին միջեւ երեք մաքսատունք կան։ Կարին գիրք մտցնել շատ դժուար գործ մ՚եղած է։ Գիւղերու մէջ շրջիկ գրավաճառներու ձեռամբ գիրք ծախել անցեալներն արգիլուած էր, բայց յետոյ Կ. Պոլիսէն արտօնութիւն տրուեցաւ։ Այսու ամենայնիւ, Կարնոյ իշխանութիւնք գործ մ՚ըրած լինելու համար կրկին եւ կրկին քննութեան կ՚ենթարկեն միեւնոյն գիրքերը։

Կայսերական կառավարութեան եւ Պարսից կառավարութեան միջեւ հեռագրական պայմանագիր մը կընքուեցաւ վերջին օրերս։

Ոստիկանութեան նախարարութիւնն երէկ 30 ի չափ չարագործ արտաքսեց մայրաքաղաքէս։

Շիշլիի կողմը բանող Թրամվէյի կառաց մէջ կանանց համար յատուկ տեղ որոշուած չլինելով, քաղաքապետութիւնն հրաման ըրաւ Թրամվէյի ընկերութեան որ, արանց եւ կանանց տեղերն որոշէ։

Իսթէքըն Էքսբրէս կը ծանուցանէ թէ Հիճազի մէջ Մէքքէէն անդին գէպի Արաբական անապատը գոլեբան վերստին երեւան ելեր է։ Տեղական իշխանութիւնք միջոցներ ձեռք առեր են ծաւալումն արգիլելու համար։

Այժմ Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ 39 լրագիր եւ պարբերական հանդէսներ կը հրատարակուին, որոց 15ն ամենօրեայ, 7 կիսաշաբաթաթերթ, 9 շաբաթաթերթ, 5ը կիսամսեայ եւ 3ը ամսական են։

Օրաթերթք.

Իսթէքըն Էքսբրէս (Անգլօ—Ֆրանսական), Լա Թիւրքի, Ֆար տիւ Պոսֆոր, Սթամպուլ, Քուրիէ տ՚Օրիան (ֆրանսերէն). Վագըթ, Թէրճէմանի Հագիգաթ, Ճէրիտէի Հավատիս (թուրքերէն). Նէոլոգոս, Ակկի (յունարէն). Մասիս, Հայրենիք, Մանզումէի Էֆքեար, Մէճմուայի Հավատիս, Թէրճէմանի Էֆքեար (հայերէն)։

Կիսաշաբաթաթերթք.

Օսմանլը (ֆրանքօ—թուրք), Վիգանթիս (ֆրանքօ—յոյն). Մամուլ, Փունջ, Լոյս (հայերէն). Թէլէգրաֆ, Նասիոնալ (սպաներէն, հրէական տառերով)։

Շաբաթաթերթք.

Ալեթիա, Անաթոլիքոս Աստիր, Անաթոլի, Բոսմոս, Քուքուրիքոս, Անկէլիոֆորոս (յունարէն). Աւետաբեր (հայերէն), Աւետաբեր (թուրքերէն, բայց հայերէն տառերով), Զօրնիձա (պուլկարերէն)։

Կիսամսեայ թերթք.

Փէլէք, Բիւրակն (հայերէն), Միրաթը Ալէմ, Մէճմուայի Ֆինուն, Զօճուգլարա Գիրաաթ (թուրքերէն)։

Ամսաթերթք.

Կազէթ Մէտիքալ տ՚Օրիան (ֆրանսերէն), Մէճմուայի Ֆինունի Ասքէրիյէ (թուրքերէն). Գրական եւ իմաստասիրական Շարժում (հայերէն)։

Մայրաքաղաքիս եւ Օտէսայի միջեւ հեռագրական ընդծովեայ պարանով ուղղակի հաղորդակցութիւնը քանի մ՚օրէ ի վեր ընդհատուած է։ Կը կարծուի թէ հեռագրական պարանը նոյն իսկ Օտէսայի նաւահանգստին մէջ խզուած է սառոյցներուն պատճառաւ, որք երկրորդ անգամ ծածկեցին այդ նաւահանգիստ։

Ատանայէն կը գրեն առ Սթամպուլ թէ թանչ եւ ծաղկի հիւանդութիւն ծագած են։ Արքունի բժշկական վարժարանը ժամանակին իմանալով պատուաստ ղրկեր է Ատանայի թաղապետական բժիշկ Տքթ. Զօհրայի, որ սակայն զայն տեղական պէտքերուն գործածելու տեղ յօգուտ իւր անձին սպառեր է։ Ծաղկի հիւանդութիւնն հետզհետէ սաստկանալու վրայ է եղեր. տեղական կառավարութիւնը մանրամասն տեղեկագիր ղրկելով՝ բժշկական խորհրդին եւ առողջապահական խորհրդին ուշադրութիւնը հրաւիրեր է։

Ճէրիտէի Հավատիս լրագիրն երէկ չհրատարակուելով, Սթամպուլ ծանոյց թէ դադարման դատապարտուած է. «Ակնարկ մը աղայլին վրայ» խորագրով յօդուած մը հրատարակած լինելուն համար, սակայն Ճէրիտէի Հավատիս այսօր իւր հրատարակութիւնը վերսկսաւ առանց իւր միօրեայ դադարման վրայ բան մ՚ըսելու։

Սթամպուլ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Բ. Դուռն յառաջիկայ պանախորհրդին մէջ Լոնտրայի դեսպան Մուզուրուս փաշային բանելիք թացքին համար պէտք եղած հրահանգները ղրկած է։

Նախընթաց օրը Բէքրայի մէջ Հայ խոհարար մը յանկարծամահ եղաւ։

Յունաց հիւանդանոցին այս տարւոյ բացը գոցելու համար Յունաց Ս. Պատրիարքն հանգանակութեան տումար մը բանալով մինչեւ ցարդ 1400 ոսկի հաւաքեց։

Կայսերական թանգարանին տնօրէն Համտի պէյ շաբաթ օրն Զմիւռնիա պիտի երթայ կայսերական կառավարութեան բաժինն առնելու համար այն հնութիւններէն, որք վերջին օրերս գտնուեցան Մէլէմէնի մէջ։

Ֆար տիւ Պոսֆոր լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Մեծ կղզւոյն մէջ առեւանգեալ հայ աղջիկն, ինչպէս նաեւ գողցուած նիւթերը Թալեթալիէյի կողմը տան մը մէջ գտնուեր են շնորհիւ Բէքրայի ոստիկանապետ Պահրի փաշայի։ Առեւանգող Նիքոլի անուն յոյն երիտասարդն եւ առեւանգեալ աղջիկն իրենց փախած գիշերն իսկ ամուսնացեր են։ Յիշեալ լրագրին խօսքին նայելով, աղջկան տանն սպասուհին է որ աղջկան համոզեր եւ առեւանգման միջոցները պատրաստեր է։ Առեւանգողը 28 տարեկան անգործ երիտասարդ մ՚է առանց կրթութեան, եւ աւելի աղջկան հարստութեան սիրահարած է քան թէ անձին։

Աթէնէն առ Իսթէքըն Էքսբրէս գրուած նամակ մը կ՚ըսէ թէ Աթէնք քաղաքն, որոյ գիրքը նպաստաւոր չէ նիւթական մեծ բարգաւաճման մը, պատերազմէն առաջ մէկ միլիոն Օսմ. ոսկւոյ շարժուն դրամագլուխ ունէր, կալուածներն ի բաց թողլով։ Այս դրամագլուխէն 400,000 ոսկին կորաւ քոնսոլիտէներու անկմամբ առանց ի֊

հաշիւ առնելու այն վնասն, որ գոյացաւ տոկոսեաց վճարման դադարմամբ։ Դարձեալ, Աթէն քաղաքն իւր 300,000 ոսկի կորոյս թղթադրամի երեսէն, այնպէս որ, առանց ուրիշ պատճառ մը կենալու, Աթէն իւր դրամագլխին գոնէ կէսը կորուսած է վերջին 6 կամ 8 տարիներու միջոցին։ Աթէնեցւոց դրամագլխին մնացեալ կէսէն մի փոքր մասը միայն իրական դրամագլխոյ դերը կը կատարէ, առեւտրոյ դադարման եւ պահանջքներ գանձելու անհնարութեան պատճառաւ։ Ուստի, Աթէնայ հարուստներուն մեծագոյն մասն աղքատացած են. իսկ աղքատներն որք Աթէնայ մէջ, ինչպէս [illegible] ժողովրդեան ստուարագոյն մասը կը կազմեն, յոյժ խեղճ վիճակի մը մէջ ինկած են։

Էքսբրէսի թղթակիցը կը յարէ թէ չկրնար գովեստ տալ Աթէնայ եւ մօտակայ քաղաքաց կառավարութիւններուն։ Մանաւանդ Աթէնայ եւ Աթիկէի կառավարիչք անկարող եւ անյարմար մարդիկ են։ Ստորադասեալ պաշտօնատարք ալ ընդհանրապէս իրենց արդի պաշտօններուն կոչուած են աւելի ապրուստի միջոց ունենալու համար, քան թէ ձեռնհասութեամբ գործ մը կատարելու համար։

Բերա բնակեալ Պարսիկ կին մը երեքշաբթի գիշեր յանկարծամահ եղաւ։

Անգլիական Մորնինկ Բոսթ լրագրին խօսքին նայելով, Իռլանտայի Անգլիական կառավարութիւնն յաջողեր է քանի մը մարդիկ ձերբակալել, որ Պ. Պուրքի եւ Պ. Քէյվէնտիշի սպանութեան մասնակցած լինելու կասկածներ կուտային։

Վագըթ կը պատմէ թէ Մաքրի գիւղի Յունական վարժարանին դասատուներէն մին իբր թէ աշակերտներէն միոյն պատիւը բռնաբարած լինելով, գիւղին բնակիչներէն Ցիմիթրի չորպաճի անուն անձն՝ իրեն հետ քանի մը ջրանկիրներ առած եւ ինքն ալ ջրանկիրի զգեստ հագած՝ գիշերայն յիշեալ դասատուին տունը կ՚երթայ եւ անոր ընչացքն ու շուրթերը մկրատով կը կտրէ եւ գըլուխն ալ քանի մը տեղէն կը վիրաւորէ։ Հանրային կրթական նախարարութիւնն այս լրոյ ութիւնն իմանալով յատուկ պաշտօնատար մը ղրկեր եւ պէտք եղած քննութիւնը կատարել տուեր է։ Ընդհ. դատախազութեան պարտքն է, կըսէ Վագըթ, քննութիւն բանալով յանցաւորները պատժել տալ։

Բուլկլիի երկաթուղեաց վիճակահանութեան 78րդ վիճակն երէկ քաշուեցաւ. շահող թիւերն վաղը կը հրատարակենք։

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վիէննա 31 յունվ.

Լրագրաց շատերը կը կարծեն թէ Քալնոքի կոմսն եւ Պ. Կիէրս՝ Աւստրիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ համաձայնութեան մը հիմերը ձգած են։

Լոնտրա 31 յունվ.

Սէնթ Ճէյմս Կազէթ լրագիրը կը հաւաստէ թէ Պ. Կիէրս՝ օտար երկիրներ գտնուող Ռուսական դեսպանաց ուղղած շրջաբերականի մը մէջ կ՚ըսէ թէ՝ Գերմանիոյ՝ Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին գործոց նախարարներուն եւ իւր միջեւ եղած կարծեաց փոխանակութեան արդիւնքը գոհացուցիչ է եւ խաղաղութեան անվթար պահուելուն նպաստաւոր։

Փարիզ 1 փետր.

Թիպոտէն զօրավարը պատերազմական գործոց նախարար անուանեցաւ։

Պէրլին 1 փետր.

Պիսմարք իշխանն հիւանդ է։ Բըժիշկները պատուիրեցին իրեն որ քանի մ՚օր անկողինէն չելնէ։

Սոֆիա 1 փետր.

Ազգային ժողովն օրէնք մը քուէարկեց որ հաշուակալութեան բարձր ատեան մը կը սահմանէ, եւ Պուլղար կղերին կազմակերպութեան վրայ օրէնք մը, որ Պետութեան եւ Էկզարքին հետ անոնց ունեցած յարաբերութիւնները կը կանոնաւորէ։

Փարիզ 1 փետր.

Ժողովն երկար եւ ջերմ վիճաբանութենէ մը յետոյ մերժեց Ֆլոքէի առաջարկն, որ թենկնածու իշխանազանց անմիջապէս արտաքսումը կը հրամայէր, եւ կառավարութեան ծրագիրն ընդունեց, որ ի հարկին անոնց արտաքսումը կը հրամայէ, եւ զանոնք անկարող եւ քաղաքային եւ զինուորական պաշտօններ վարելու։

Լոնտրայէն Գանուբի դեսպանախորհրդին նկատմամբ հետեւեալը կը հեռագրեն առ Թայմս.

«Գրեթէ ստոյգ է որ Ռումանիա դեսպանախորհրդին մէջ պիտի ընդունուի որոշողական ձայնիւ։ Բայց Սերբիոյ եւ Պուլղարիոյ մասնակցութիւնը ջերմ վիճաբանութեանց առիթ պիտի լինի։ Հաւանական է որ անոնք ալ պիտի ընդունուին խորհրդակցական ձայնով, բայց անոնց ընդունելիը Թուրքիոյ հաւանութենէն կախեալ պիտի լինի, որ երկբայելի է։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հռիփսիմեանց եւ Համազգեաց վարժարաններուն ի նպաստ ծանուցուած Պարահանդէսն երէկ գիշեր տեղի ունեցաւ Վէրտիի թատրոնին մէջ կատարեալ բարեկարգութեամբ եւ չքեղութեամբ, որ պատիւ կը բերէր Կարգադիր Մասնախմբին ջանից։

Կը լսենք թէ Ամբաստանութեանց Ատեանը Մամլոյ խմբագիր Այվազեան Գէորգ Էֆէնտիի խընդրոյն նկատմամբ որոշում մը չէ տըւած դեռ, այլ օրինական թերութիւն մը տեսնելով հարցաքննութեան մէջ, այս գործին վերաբերեալ թուղթերն ընդհանուր դատախազին վերադարձուցած է նշանակուած պակասը լրացնելու համար։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ ԵՒ ՌՈՒՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԷՔՍԲՐԷՍԻ «ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻ ՀԱՅՈՒՆ»

Բ.

(Շարունակութիւն)

Ռուսիա ոչ միայն աշխատած է եւ կ՚աշխատի Հայ Եկեղեցւոյն ինքնուրոյն գոյութիւնը ջնջել, այլ եւ նմանօրինակ փորձ մը արդէն փորձած է իրեն հպատակ ուրիշ քրիստոնեայ ազգի մը Եկեղեցւոյն նկատմամբ, եւ լիովին յաջողած է։ Ռուսաց տիրապետութեան ներքեւ ինկած առաջ, Վրացիք ունէին ազգային անկախ եկեղեցի մը, որ թէպէտ յունադաւան էր, բայց ինքնուրոյն գոյութիւն մ՚ունէր, եւ պաշտամունք իրենց ազգային լեզուով կը կատարուէին։ Ռուսք գիտէին թէ Եկեղեցեաց ձուլումն ուրիշ կը գլխուցնէ Ազգաց ալ ձուլումը, մանաւանդ Արեւելից մէջ. ուստի, Վրաց քաղաքական զօրութեան խորտակումէն յետոյ, Ռուսք երբ կաւկասիոյ տիրեցին, ջանացին նաեւ Վրաց եկեղեցական անկախութեան եւս վերջ տալ։ Նախ եւ առաջ անոնց ալ ըսին թէ, քանի որ հաւատ մի, միլութիւն մի, քրիստոնէական եկեղեցի մի են, եկեղեցեաց բաժանման պէտք չկայ. յետոյ, Վրաց եկեղեցական դասը ձեռք առին, զոմանս հրապուրելով, ուրիշներն ալ ըմբերանելով այնպիսի դրու֊

Թեամբ մը, որոյ հետքերը կան Գալաժենեայի մէջ, և երկու եկեղեցեաց նոյնութիւնն ու միութիւնը քուէից մեծամասնութեամբ վրաց եկեղեցական դասուն ընդունել տալէ յետոյ, որոշեցին որ վրաց և Ռուսաց լեզուովք հաւասարապէս կատարուին կրօնական արարողութիւնք վրաց եկեղեցիներու մէջ. յետոյ վրաց լեզուն վերցուցին եկեղեցիներէն, և այսօր Վրացիք Ռուսիոյ Պետական Եկեղեցիէն զատ եկեղեցի չունին, և վրաց այն մասն որ Ռուսերէն չգիտեր, ոչինչ կը հասկնայ իր իսկ «ազգային» եկեղեցեաց մէջ կատարուած երկնային պաշտամունքէն և աղօթքներէն։

Ռուսք որ ազգին որ ուզած են չարիք հասցնել, նոյն ազգի մէջէն մարդիկ չահած են։ Այսպէս, Վրաց եկեղեցական անկախութիւնը ջնջելու համար Վրացի եկեղեցականներ գործիք ըրած էին իրենց։ Դարձեալ Վրացի մ՚է, Ծերակոյտի անդամ (այսինքն Ռուսական բարձրաստիճան պաշտօնատար) Պ. Պակրատիոն Մուխրանսքին, որ 1874ին [illegible] անուամբ գործ մը հրատարակելով, Եկեղեցեաց ձուլումէն ալ անդին կ՚անցնէր և [illegible] կը պահանջէր և կը յանձնարարէր Ռուս տէրութեան, որոյ կարծեաց թարգմանն էր հարկաւ։

Արդ, երբ այսպիսի անսուտ իմի թէ մեր Տրապիզոնցի համբաւաւոր Հայուն, կամ, ինչպէս կ՚ըսեն, «կոտրած ակնոցով Ռուս դիւանագէտին», կողմէ վերջին ծայր անհրեսութիւն չլինիր ենել պնդել Եւրոպական Թերթի մը մէջ թէ Ռուսիա ամենևին դիտում չունի Հայ եկեղեցին Ռուսականին հետ ձուլելու։—Անցնինք։

Գ.

Լէօ...ի Նամակագիրը կ՚ըսէ թէ Էջմիածին Ռուս իշխանութեան ներքեւ անցնելէ ի վեր ո՛չ միայն չէ վնասուած, այլ և նիւթապէս յոյժ զարգացած է, մինչդեռ Պարսիկ իշխանութեան ներքեւ վանքն աւերման վիճակի հասած էր և միաբանութիւնը պարտուց ներքեւ ընկճեալ էր։

Մեր նպատակ է այժմ ցոյց տալ թէ Էջմիածին Ռուս տիրապետութեան ներքեւ լինելէ ի վեր նիւթապէս և բարոյապէս յոյժ վնասուած է։ Թէ ո՛րք եղած են իր բարոյական վնասներ, յաջորդ համարին մէջ կը բացատրուի։ Գալով իր նիւթական վիճակի, նախ հաստատենք սա կէտ թէ, եթէ Էջմիածին, որ աւելի քան 50 տարիէ ի վեր Ռուս տիրապետութեան ներքեւ կը գտնուի, 10-15 տարիէ ի վեր դադրած է պարտուց տակ հեծելէ, այս յառաջդիմութիւն ո՛չ թէ Ռուս կառավարութեան շնորհիւն է, այլ հակառակ նորա Ռուս կառավարութեան։ Որովհետեւ Ռուս կառավարութիւնն Էջմիածնայ վանուց և Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան նիւթական վիճակին բարւոքման համար բան մը չընելէ զատ, ամեն հնարաւոր միջոց յղացած և ի գործ դրած է, որպէս զի վանքն աղքատանայ և Հայրապետութիւնը նիւթապէս ընկճուելով, Ռուս կառավարութեան չահասիրական նպատակին ու ծառանդակութեան կարօտանայ։ Այդ նպատակաւ, նախ, մի առ մի կորզած է Հայրապետին ձեռքէն Էջմիածնայ գիւղերն, որք անոր ստացուածքն էին դարերէ ի վեր։ Իրաւ է որ Լէօ...ի Նամակագիրը կը յիշեցնէ մեզ թէ այդ վանքապատկան գիւղեր, Պարսիկ իշխանութեան ներքեւ, մեծ օգուտ չունէին Հայրապետութեան, որովհետեւ խաներն և Սէրտարներն սաստ կը կողոպտէին զանոնք։ Ենթադրենք թէ այս ասութիւն լիովին ճիշդ լինի, հետեւութիւնն ի՞նչ պիտի լինի։ Եթէ Պարսիկները մերթ ընդ մերթ կը կողոպտէին Էջմիածնի գիւղերը, Ռուս կառավարութիւնը զանոնք մեկէն կը գրաւէ կը յափշտակէ, և քանի մը տասնեակ գիւղերէ 5-6 հատ միայն կը թողու։ Եթէ Պարսկաց ըրածն անիրաւութիւն և բռնութիւն էր, Ռուսիոյ ըրածը միթէ արդարութի՞ւն է։ Եթէ Պարսկաց աւարառութիւնն Էջմիածնի աղքատանալուն պատճառ կը լինէր, Ռուս իշխանութեան ձեռամբ այդ գիւղօրէից գրաւումը միթէ Էջմիածնայ «նիւթական զարգացմա՞ն» կը նպաստէ։

Եր...դ, դարձեալ նոյն նպատակաւ, այսինքն Էջմիածինն աղքատացնելու և Պետական օգնութեան կարօտ վիճակի մը հասցնելու մարդասիրական դիտումով, Ռուս կառավարութիւնը պարբերաբար գրաւած է Հայ անհատից կողմէ Էջմիածնի թողուած արտեր, այգիներ, արօտավայրեր և այլ տեսակ հողեր։

Եր...դ, Ռուսիա ո՛չ միայն անիրաւաբար գրաւած է և կը գրաւէ Էջմիածնի կալուածներն, այլ նաեւ Պալաժենեայի 9րդ յօդուածով Էջմիածնայ և Ռուսահայոց բոլոր եկեղեցեաց ձեռքէն կը կորզէ կալուածներ գնելու իրաւունքն իսկ, ըստ որում կալուածի մը Էջմիածնայ կողմէ իւրացումը կը ստորագասէ կայսեր յատուկ բարեհաճութեան, որ ինչպէս բազմաթիւ փորձը ցոյց կուտայ, չտացուիր կամ շատ թեթեւ պարագայից մէջ միայն կը ստացուի։ Հետեւաբար, եկեղեցական և վանքապատկան գումարներ ցրուելու կամ վատնելու վտանգի մէջ կը մնան, քանի որ վանքի մը միաբանութիւնը կամ ռուսահպատակ քաղաքի մը ազգայինք իրենց առձեռն պատրաստ դրամովը չեն կրնար հաստատուն կալուած մը գնել։

Չո...դ, Ռուսիա Պալաժենեայի 91 րդ յօդուածով փորձած է թէ Էջմիածնի վանուց և թէ ուրիշ ազգային վանքերու հարստութիւնն [illegible] օրինադրելով թէ միաբանաց և այլ կուսակրօն եկեղեցականաց գոյքերն ու ինչքերն անոնց ուղղակի ժառանգորդաց կ՚անցնին, կամ այլ անձանց, ըստ իրենց կտակին, մինչդեռ, վանքերը չէն պահելու համար, Հայ Եկեղեցւոյ մի գովելի օրէնքը կը պահանջէ որ կուսակրօն եկեղեցականաց գոյքն ու ինչքը թողուին այն վանուց, ուրոյ միաբան եղած են։ Ի՞նչ կը լինէր մանաւանդ Էջմիածնի վիճակն, եթէ Պալաժենեայի այս յօդուածը գործադրուէր.—ամեն միաբան իր բոլոր կենաց մէջ վանքը կողոպտելով հարստանալէ յետոյ, ազատութիւն կ՚ունենար մեռած պահուն իր ազգականաց թողելու իր հարստութիւն, և այսպէս շատ չանցած վանքին մէջ ոչինչ կը մնար, վիճակ մը, որ յայտնապէս Ռուսիոյ ուզած բանն է։ Բարեբախտաբար, Հայ եկեղեցականութեան օրինապահութիւնն և անձնուրացութիւնն այս մասին ի դերեւ հանած են Ռուսիոյ ապօրէն դիտումն. որովհետեւ Պալաժենեայի այդ յօդուածը գործնականի մէջ մեռեալ տառ մնացած է կաթողիկոսաց ընդդիմութեան շնորհիւ։

Կը կրկնենք ուրեմն. եթէ Էջմիածին նիւթական բարգաւաճ վիճակ մ՚ունի, ո՛չ թէ Ռուսիոյ ընձեռած դիւրութեանց պատճառաւ է, այլ անոր կամաց ու դիտմանց հակառակ՝ մեր կաթողիկոսաց տնտեսագիտութեան ու խնայասիրութեան և մեր ազգայնոց հայրենասիրութեան ու եկեղեցասիրութեան արդիւնք է, որք չեն ուզեր Արարատեան Մայր Աթոռը տկարացած, աղքատացած և իր նիւթական կարօտութեանց բերմամբ՝ Ռուսական Մետրապօլիտութեան մը վերածուած տեսնել։ Այդ գովելի յատկութեանց ու զգացմանց շնորհիւ, որք կը յուսանք թէ ապագային մէջ փոխանակ տկարանալու և նուազելու՝ առաւել եւս պիտի շեշտուին, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը ցարդ պէտք չէ ունեցած Բեդրսպուրկի և Տփղիսի կառավարութեանց նիւթական նպաստին, զի հակառակ կարծեաց Լէօ...ի Նամակագրին, կաթողիկոսը թոշակ չստանար Ռուս կառավարութենէն.—և Աստուած չընէ որ օր մը ստանալու հարկին մէջ գտնուի։

Դ.

Կարգն եկաւ հիմա ցոյց տալու Լէօ...ի Հայ կամ Ռուս Նամակագրին՝ բարոյական այն անհաշուելի վնասներ զորս Ամենայն Հայոց Հայրապետութիւնն, և հետեւաբար Ազգը, կրած են Ռուս տիրապետութեան ներքեւ, Պալաժենեայի զօրութեամբ։

Պալաժենեան Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի յաջորդին Հայրապետական իշխանութիւնը սահմանափակած է զանազան ապօրէն սեղմումներու ենթարկելով. Ռուսիայէն դուրս ուրիշ երկիրներու, մանաւանդ Թուրքիոյ, Հայոց հետ ի վաղուց անտի ունեցած յարաբերութիւնները ծանր արգելքներու ներքեւ դրած է. և նոյն իսկ Ռուսիոյ մէջ, առաջնորդական թեմերու հետ Հայրապետին իբրեւ ծայրագոյն Պատրիարք ունեցած դարաւոր յարաբերութիւնները խզած է, վերջապէս, Պալաժենեան Էջմիածինը թէ՛ հոգեւոր և թէ՛ նիւթական մասին Ռուս կառավարութեան ուղղակի միջամտութեան ենթարկած է, և Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մը իրաւանց, իշխանութեան և անկախութեան անունը միայն թողած է։

Եւ յիրաւի, Պալաժենեայի 32րդ յօդուածէն սկսեալ կարգ մը տրամադրութիւններ Սինոդ մը կը սահմանեն, և 45րդ յօդուածէն սկսեալ ուրիշ կարգ մը յօդուածներ Էջմիածնի մէջ Պրոկուրոր մը կը հաստատեն, և ամենէն առաջ այս երկու օտարախորթ տարրք՝ Ռուս կառավարութեան կողմէ ուղղակի հարուած մ՚եղած են Էջմիածնի Հայրապետութեան այն դարաւոր իրաւասութեան ու անկախութեան դէմ, զորս նա չէր դադրած վայելել Պարսկաց այնչափ դատապարտելի համարուած տիրապետութեան ներքեւ իսկ։

Սինոդն, որպէս սահմանուած Պալաժենեայի մէջ, գոյութիւն չէ ունեցած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ, և նորութիւն մ՚է, կաթողիկոսին իշխանութիւնն ի նպաստ Ռուս կառա[illegible] դիտմամբ հնարուած։ Հայաստանեայց եկեղեցին արդարեւ ունէր եկեղեցական ընդհանրական ժողով մը, որուն ստորադասեալ էր կաթողիկոսն, և կաթողիկոսական խորհուրդ մը, որ ստորադասեալ էր կաթողիկոսին. բայց Պալաժենեայի Սինոդն ասոնց ո՛չ մին է, ո՛չ իր կազմութեամբ, ո՛չ ալ իր իրաւասութեամբ։ Սինոդը կ՚ընտրուի, նախ, ըստ կամաց Ռուսիոյ կայսեր և իր կառավարութեան (34). որովհետեւ, թէպէտ կաթողիկոսն ընտրելիներ ցոյց կուտայ Միաբանութեան մէջէն, բայց կայսրն իրաւունք ունի իր յարմարագոյն դատածները միայն Սինոդի անդամ նշանակելու։ Գիտելի է նաեւ որ կաթողիկոսին աջակցելու կոչուած այս ժողովոյ անդամոց թիւն յոյժ սահմանափակ է. որովհետեւ մինչդեռ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ծանօթ կաթողիկոսական խորհուրդ մը կազմուէր գէթ 12 եպիսկոպոսներէ, Պալաժենեան կը շատանայ 4 եպիսկոպոս և 4 վարդապետ անդամ նշանակելով Սինոդին, և անոնց կողին կցելով Պրոկուրոր մը (32), որոյ վրայ քիչ մը վարը կը խօսինք։ Այսպէս, միջոց մը գտնուած է, որպէս զի Սինոդականք ըստ կարի Ռուս կառավարութեան հաճոյ մարդիկ լինին։ Ցեւոյ, Սինոդն ենթարկուած է Ռուսիոյ կառավարիչ—Ծերակոյտին (Սէն... ...) և Ներքին գործոց Նախարարութեան հսկողութեան և վերատեսչութեան, և պարտաւորուած է համար տալ անոնց թէ դրամական և թէ՛ եկեղեցական նիւթոց վրայ (37, և այլք)։ Այսպէս, Հայաստանեայց եկեղեցին, Ռուսականին յար և նման, Ռուս կառավարութեան իրաւասութեան և միջամտութեան ենթարկուած է։ Եւ Ռուսիոյ ուղղակի ազդեցութեան ենթարկուած այս Սինոդի այնպիսի ընդարձակ իշխանութիւն մը տրուած է, որ կաթողիկոսը բազում պարագայից մէջ պարտի խոնարհիլ անոր պարզ մեծամասնութեան որոշմանց առջեւ, (40, 41, և այլք)։ 37րդ յօդուածն այս օտարամուտ Սինոդի պարզ մեծամասնութեան իշխանութիւն կուտայ ի հարկին եկեղեցական վարդապետութիւններն ու արարողութիւններն իսկ փոփոխելու։ Միթէ շատ սուր միտք պէտք է ունենալ այս ամեն հնարագիտութեանց ներքեւ սքօղեալ դիտումը գուշակելու համար։ Ո՞ւր մնացին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ինքնօրինութիւնն և իր գերագոյն Պետի անկախութիւնը, քանի որ ասոնք ենթարկուած են այնպիսի մանրադիտական Մարմնոյ մը իշխանութեան, որ օտար կառավարութեան մը կողմէ կը կարգուի, և օտար Սէն...ոյի մ՚ և օտար Մինի...րի մը իրաւասութեան ներքեւ կը գտնուի։

Եւ ո՞վ է սա Պրոկուրոր։ Բառին հետ միատեղ իրն ալ Պալաժենեան բերաւ մեզ։ Պրոկուրորը Ռուսիոյ կառավարիչ—Ծերակոյտին կողմէ կը նշանակուի Ռուսիոյ Հայ կամ Հայազգի Ռուս պաշտօնատարաց մէջէն, և կառավարութենէն թոշակ կը ստանայ։ Իր պաշտօն է, ըստ տառին Պալաժենեայի, հսկել Սինոդի կարգադրութեանց վրայ, վանքերին կառավարութեան վրայ, կաթողիկոսական ընտրութեան վրայ, այս և ուրիշ առիթներով պաշտպանել Ռուսիոյ Ներքին գործոց Նախարարութեան շահերը, յար և նման աշխարհական պաշտօնատարին, որ նոյն անուամբ նշանակուած է Ռուս Եկեղեցւոյ Սինոդին քով։ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ինքնօրինութեան հետ ի՞նչպէս պիտի հաշտեցնենք այսպիսի պաշտօնատարի մը հաստատումն, որ մէկ ձեռքը դրած է Հայ Եկեղեցւոյ գերագոյն տեսչութեան վերաբերեալ գործոց մէջ և միւս ձեռքն երկնցուցած է Ռուսիոյ Նախարարներուն։ Կը տեսնուի ուրեմն թէ Սինոդը կազմուած է կաթողիկոսին իշխանութիւնը նուազեցնելու համար, իսկ Պրոկուրորը սահմանուած է երկուքին ալ գործողութիւնները դիտելու համար։ Այս Ռուսական պաշտօնատարն է նմանապէս, որ պարտաւոր է ամիսը մի անգամ, կանխաւոր կուսակալին միջնորդութեամբ, տեղեկութիւն տալ Ներքին գործոց Նախարարութեան, բոլոր այն բաներու մասին որք կը խորհուին, կը խօսուին, կը գրուին ու կը գործուին Էջմիածնայ վանքին մէջ։

Հայրապետական իշխանութիւնը նուազեցնող տրամադրութեանց կարգին մէջ յիշենք 29րդ յօդուածն, որով Ամենայն Հայոց հոգեւոր Պետին անուղղակի արգիլուած է Ռուսիոյ հողէն դուրս ելնել. 28րդ յօդուածն, որով կաթողիկոսին կը զլացուի Ռուսիոյ վեհապետին հետ առանց յարաբերութեան իրաւունքն. որովհետեւ կը տրամադրուի կայսեր Թագաւորութեան ներկայ գտնուելու համար կանխաւ արտօնութիւն խնդրել, որ սաէպ զլացուած է. 19րդ յօդուածն, որով Նորընտիր կաթողիկոսին վրայ պարտք կը դրուի հաւատարմութեան երդում տալ Ռուսաց կայսեր, և միայն անոր, և անկէ ստանալ իր հաստատութեան հրովարտակը. մինչդեռ, Էջմիածին Ռուսաց տիրապետութեան ներքեւ ինկալէ առաջ, կաթողիկոսն հաստատութեան հրովարտակներ կը ստանար այն վեհապետներէ հաւասարապէս, որոց գլխաւորաբար հպատակ էին Հայք։ Պարսկաց Շահէն զատ, վեհ. Սուլթանն և Վրաց Թագաւորը կը ճանչէին և կը հաստատէին Նորընտիր կաթողիկոսն, որ այս պայմանաց մէջ կարող կը լինէր լիովին ի գործ դնել Ամենայն Հայոց, այսինքն՝ ամեն երկիրներու Հայոց՝ կաթողիկոսութեան իրաւունքն ու պաշտօնն։ Իսկ Ռուս կառավարութիւնն իրեն ստորադասեալ պաշտօնեայ մ՚ըրած է այս կաթողիկոսն, որոյ պաշտօնավարութեան սկիզբն ինքնասիրաբար կը կորզէ անկէ հաւատարմութեան բացարձակ երդում մը, և պաշտօնավարութեան բոլոր տեւողութեան մէջ, անոր կ՚արգիլէ յարաբերութիւն ունենալ ուրիշ վեհապետաց հետ, որք բազմաթիւ Հայ հպատակներ ունին, որոց վրայ հաւասարապէս պարտին տարածիլ իր հոգեւոր խնամքը։

Բայց թերեւս ոչ ուրեք այնչափ անպատուակ և զգալի հարուած մը տրուած է կաթողիկոսին հոգեւոր իշխանութեան, որչափ Պալաժենեայի 57րդ և 58րդ յօդ. ոց մէջ, որոց համեմատ ռուսահպատակ Հայ վիճակաց Առաջնորդները Ռուսիոյ կայսրն ինք կը կարգէ և կ՚արձակէ։ Այս Առաջնորդք պաշտօնի կը սկսին հաւատարմութեան և հնազանդութեան երդում տալով Ռուսիոյ կառավարութեան, և իրենց վիճակաց վարչութեան մասին պարտաւոր են համար տալ Ռուս կառավարութեան, և միայն անոր։

Այսպէս բռնաբարուած են թէ՛ կաթողիկոսին և թէ Հայ ժողովրդեան դարաւոր թանկագին իրաւունքներն։ Ազգը կ՚ընտրէ զկաթողիկոսն իբրեւ Պետ իր Եկեղեցւոյ, համարատու կը ճանչէ զայն եկեղեցւոյ վարչութեան մասին, և անոր իշխանութիւն կուտայ կարգել իր փոխանորդներ, որք են վիճակաց Առաջնորդք։ Էջմիածնի Հայրապետն Ամենայն Հայոց կաթողիկոս լինելէ զատ, ռուսահպատակ Հայոց ալ Պատրիարքն է, և գէթ այս վերջին հանգամանքով, որոշ իշխանութիւն պարտէր ունենալ ռուսահպատակ վիճակաց Առաջնորդները կարգելու և արձակելու։ Ռուս կառավարութիւնն, Հայոց Առաջնորդներն իր շահուց գործիք ընելու և անոնց միջոցաւ դաւաճան ժողովուրդներուն ռուսացումը պատրաստելու դիւրըմբռնելի խորհրդով, կաթողիկոսին այս իրաւունքն ոտնակոխ ընելէ զատ, բռնաբարած է նաեւ Հայ ժողովրդեան իրաւունքն, որ ինք կ՚ընտրէ իր Առաջնորդներ, և արդիւնքը Պատրիարքին կը հաղորդէ վաւերացնելու և Առաջնորդը պաշտօնի կոչելու համար։ Միանգամայն Առաջնորդն հաշիւ կուտայ իր հօտին։ Օսմ. տէրութիւնը լիովին կը յարգէ Հայ ժողովրդեան այս կարեւոր իրաւունքներն. և դաւառ մ՚իբր Առաջնորդն ընտրելէ և Պատրիարքարանի հաւանութիւնն ստանալէ յետոյ, Բ. Դուռը կը շատանայ Նորընտիր Առաջնորդին հաստատման հրամանագիրը տալով, և Պատրիարքարանին փոփոխութիւն կ՚առաջարկէ միայն երբ քաղաքական մասին թերութեան մէջ գտնէ այս Առաջնորդներ։ Ո՞ր իրաւամբ ուրեմն Ռուս կառավարութիւնն Հայ Առաջնորդութեանց նկատմամբ Օսմ. կառավարութեան ի գործ դրածէն մեծագոյն իշխանութիւն մը կալուած և իւրացուցած է։ Միթէ—օրէ՞նք է, արդարութի՞ւն է այս. ո՛չ, այլ կոպիտ ոյժ, բռնութիւն տկար ազգի մը վրայ, տեսակ մը հարստութիւն, անհնանապէս առաւել դատապարտելի քան Պարսիկ Սէրտարներու պատահական աւարառութիւնն. — Ականջը խօսի մեր Տրապիզոնցի տեխմար Հայուն։

Ռուս կառավարութիւնն Հայ Առաջնորդաց անուանումն և պաշտօնանկութիւնն իրեն վերապահելով, և ժողովրդեան իրաւունքը բռնաբարելով, Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդութիւնները Ռուս Եկեղեցւոյ Առաջնորդութեանց յար և նման կարգադրելէ յետոյ, նմանութիւնը կատարեալ ընել ուզած է Առաջնորդաց կողին դնելով Կօնսիստօր մը, ինչպէս կաթողիկոսի կողին դրած էր Սինոդ մը։ Ի՞նչ է այս Կօնսիստօր։ Մի՛ հարցնէք. նոր հնարք մը Հայ ժողովրդեան հոգեւոր վարչութիւնը լաւ եւս կեդրոնացնելու Ռուս կառավարութեան ձեռաց մէջ։ Կօնսիստօրը մի քանի եկեղեցականէ և մէկ աշխարհականէ բաղկացեալ փոքրիկ խորհուրդ մ՚է, որ Սինոդին առաջարկութեամբ Ռուս կառավարութենէն կը կարգուի, պաշտօն ունենալով մեն մի առաջնորդական վիճակի ամուսնական, անհատական, վարչական և այլ գործերը անօրինել տէրութեան օրինադրոց համաձայն։ Կօնսիստօրը պատասխանատու է Սինոդին, որ պատասխանատու է Ռուս կառավարութեան։ Կը տեսնէ՞ք, ո՛չ ոք պատասխանատու է Հայ Ազգին, և այս՝ շնորհիւ մի միայն Պալաժենեայի. զի ամենուրեք և ամեն ժամանակ Հայ Ազգն՝ ըստ կարի ինք վարած է իւր եկեղեցին։ Չարաչար կը սխալին անոնք, որք ուզեն կայսերական—միապետական ուղղութիւն մը տալ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վարչութեան, և չարաչար սխալած է Ռուս կառավարութիւնն, որ այդ դատապարտելի ուղղութիւնը տուած է իր Հայ հպատակաց հոգեւոր վարչութեան։

Բ. Բ.

(Մնացեալը յաջորդ թուով.)

ՏՓՂԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱՐՈՒՄԸ Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՑ ՎՐԱՅ

(Շար. եւ վերջ Տփղիսի Նամակին)

Նաև չպիտի ըսեմ Էջմիածին ըրած ամեն անպատեհ արարքներէն ի զատ՝ Մանկունի սրբազանին քիլթը մոռնալով ըսելը թէ ես Պոլիս երթամ Էջմիածնայ գործերը կըլլամ, վեհափառը և քեզ գովելէ չեմ դադրիր և սորա փոխարէն ինծի թոշակ կապեցէք, եթէ ոչ՝ հակառակը կը վարուիմ։ Այս բանին կը վկայեն իրեն հետ եղող դրամախօսպալոն Վահրամ՝ Ցարութիւնեանը (որ խեղճը անգիտակցութեամբ ընկերացեր էր, բայց այս վերջինը հակառակ Այվազեանի ամեն տեղ պատուել տալ գտաւ ամենէն ալ սիրուեցաւ իր ազնիւ բնաւորութեամբը) Նաև, ...նի «Լրագիր» անուն օրաթերթի խմբագիր Պ. Նիկողայոս Թիւլպէնճեանը, և նա մանաւանդ այն ... սոյն «Մեղու» լրագրոյ թերթին մէջ այն մէջ տպուած էր, զոր Մասիս Մեծ. խմբագիրն ալ արտատպեր էր յուշելով թէ ո՛վ է արդեօք այդ Պոլսեցին որ սպառնացեր է վեհափառին թէ կամ 200 րուպլի կուտաք, կամ եթէ ոչ....։ Երբ Մանկունի սրբազանը տեսաւ սորա այդ գուրաց առաջարկութիւնը ըսաւ «Դու եթէ գրիչ ունիս՝ նայէ որ ազգին շահուն գործածես. երբ այդ տեղ ազգին իրաւանց դէմ մի բան տեսար՝ գրէ, բողոքէ, մենք պաշտպանութեան կարօտութիւն չունինք, իսկ եթէ ազգին վնասը ապրիլ կուզես, այս վանքին մէջ գործ չունիս, լաւ է կատարեալ մարդ ապրիս, քան նակեր ըլլաս, քան փառքով ազգուրաց»։ Երբ այս անակնկալ պատասխանը լսեց, անուհետեւ սկսաւ ... ղաչել պաղատիլ թէ ճամբու ծախս չունիմ։—Այդ ուրիշ խնդիր է ըսին Մանկունին հանեց 100 րուպլի տուաւ, իսկ դա կոչի երեսը ցուցնելով քիչ է ըսաւ, 100 րուպլի ես ստացայ անկից ետեւ կարինի ճամբով Պոլիս գնաց, անցած տեղերն ի նպաստ Պոլսեցոց առատ սաեւութիւն ցանելով. չեմ ... Հայաստանի մէջ ըրած մուրացկանութիւնը, մեկուն եպիսկոպոսութիւն, միւսին ուզած տեղը առաջնորդութիւն խոստանալով խեղճերէն կորզած փողերը ես չեմ պատմեր. եթէ իրենք երկու կաթիլ ազգի արիւն ունին, թող այսպիսի ազգակործան անձանց դիմակը վար առնեն, վասն զի մեր այս կոյր ընթացքովը ազգին վնաս ... ըստ օրէ սատար անալու վրայ է...

Դեռ վերը չը պատմեցի Շապին-Գարահիսարի առաջնորդը խաբելով խեղճին ձեռքի ճամբու ծախքէն ոսկի առնելը, նաև Ն. եպիսկոպոսէն 60 րուպլի առնելը, որոնք խոստովանեցան թէ մենք շատ լեզու հանդիպեցանք, բայց այսպիսի չը հանդիպեցանք...։

Նաեւ այս անգամ 28 տղայոց հետ Պոլիսէն ճամբայ ելլալով միւս, Բօթի եկած ժամանակը ըրած անպատիւ ու անխիղճ գործքերը չպիտի պատմեմ. ինչպէս չոգենաւին քամաւ... բան բռնելէն վերջը՝ ճամբան կէսը փորձու տալը, և խեղճ տղաքները դիրիի պէս գետիններ իրարու վրայ պառկեցնելը անխնամ. Տրապիզոն հանդիպելով «այս որբ տղաքներն Էջմիածին կը տանիմ, ասոնք ապագայն ազգին պիտանացու պիտի ըլլան մեր ապագայ սերունդը. ասանց ձեռքով պիտի լուսաւորուի» ըսելով ազգասէր խղճահար անձերէ ստակ հաւաքելը, ճամբան տղաքը պանիր հացով պահելը, նաև Տրապիզոնի մէջ ըրածը Բօթի ալ ընելով ստակ մուրալը. մինչեւ անգամ տեղւոյն Ռուս պաշտօնատարք տղայոց անհայր ու անմայր թշուառ վիճակը տեսնելով առաւ նուէր տալերնին ի նպաստ անխնամ որդւոց, նաև ազգասէր Կարապետ Աղա Բօթօվին տուած առատ ճաշը որբ տղայոց և 30 րուպլի տալը տղայոց բաժնելու, որ իր գրպանը մտաւ, և մանաւանդ 150 րուպլի ճամբու ծախք տալը մինչեւ Թիֆլիզ։ Վերը մոռցայ յիշելու չոգենաւին մէջ ամեն ազգէ ստակ հաւաքելը. ամեն տեղ կըսէ եղեր թէ «ես ազգային անզուգական պարտաւորութիւն մը կը կատարեմ, և թէ ասոր մէջ շահ մը ունիմ, այն ալ անունս անմահ թողելն է. այս որբերն ապագային ազգին լուսաւորութեանը պիտանացու ընելով. միթէ դուք հայու արիւն կրելով ձեր լումայն կը խնայէք» են. են։

Նաեւ մենք չպիտի ըսենք այդ վերոյիշեալ խաբէական խօսքերով պատուաւոր Թիֆլիզցի երեւելիներէն կորզած փողերը, եթէ նուիրատու անձանց անձնուիրութեանը չդպչէր, մի առ մի անուննին կը նշանակէի, ձգէ տղայոց կէս կուշտ կէս անօթի օրեր անցունելնին։ Բարեբաղդաբար այս տղայոց ծնողքները որչափ որ իրենց որդիքը գլխէ հեռացնելու ճարը մտածելով այսպիսի անպիտանի մը ծախելու խիղճ չեն ունեցեր, դէթ իրենց որդւոց գրպանը մի քանի մէճիտէ դնելու բարեխաղութիւնը ունեցեր են..., որոնց շնորհիւ անցուցած անօթի օրերնին թիւը կարճեցուցեր են։ Այդ տղաքները եկած օրերնին Թիֆլիզի փողոցները ժուռ կուգային կարմիր փէսերով, որ աչքի կը զարնէր։ Ջանանք տեսնողը իրարու

ու հարցմունքը կ՚ընէին. «Այս ալ զայք ինչպէս պիտի ընդունի վեհափառը քանի որ ներկայութիւնը տեղ չկայ, հազիւ հազ 250 տղայ այժմ ուսանին», միւսը կ՚ըսէ. «Հարկաւ վեհափառը հրամանը ըրած է Պոլսոյ Պատրիարքարանին որ 30 հատ որբ տղայք ղրկէ, և նոքա ալ ղրկեր են». [illegible] եղեր որ այս մատաղ տղայքը ասոր են յանձներ. եթէ Պատրիարքարանի գործող անձինքը ասոր պէս անձինք են, խեղճ ուրեմն այդ Պատրիարքարանին ալ և նոցա տեսած գործերուն ալ.» Նաեւ ես՝ չպիտի նկարագրեմ տղայոց պառկած սենեակը, որ քարի վրայ ամենը մի սենեակ, աղած ձուկի պէս իրարու վրայ, ջուրը մինչեւ անդամ իրենց տակովը կ՚երթար: Եթէ այդ աղջուրայ անխիղճը Էջմիածնէն առ Թիֆլիզ ղրկուած հեռագրին անսալով ժամանակին Պոլիս դարձնէր տղայքը, աւելի լաւ կ՚ընէր. բայց Պոլիս դարձնելով սատկէ պիտի ըլլէր. կարծես թէ Էջմիածին իր տունն էր, ամեն ուզածը պիտի կատարուէր. այս խեղճերն երկու փուրգոնի մէջ դնելով ճամբայ ելաւ Թիֆլիզէն Էջմիածին երթալու (Փուրգոններն տղայոց փոխադրելու կառքեր են, խիստ ծանր, այնպէս այդ կառքով 6–7 օր ճամբորդողը եօթը հոգի պէտք է ունենայ որ եթէ վեցը քաղուի, գէթ մէկը մնայ. այնչափ կը սարսի. եթէ տղայքը հոգինին վրանին Պոլիս դառնան, նախախնամութեան մէկ հրաշքն է): Չպիտի նկարագրեմ տղայոց ամենաթշուառ վիճակը ամենայն մասամբ. միայն այսչափ մ՚ըսել բաւ կը համարիմ, որ փոխանակ ուղիղ Էջմիածին երթալու, Սեւանայ ծովին կղզին վանքը կը տանի նաւերով. այն տեղը երկու օր կը մնայ, որպէս զի որբ տղայքը ցուցնելով թէ վանքէն պաշար առնէ և թէ վանահայրէն փող. նպատակին ալ կը հասնի. յետադարձին ծովուն ալեկոծութեան կը հանդիպին, ինքը տղայքը ծովուն մէջ կը ձգէ, ցամաքէն կէս ժամ հեռու գիւղը կ՚երթայ. եթէ հետը եղող հօր պէս խնամող Գրիգոր Չիլինկիրեան անուն անձը չըլլար, տղայքը մեծ յուսահատութեան մէջ պիտի մնային, այդ անձը մինչեւ կէս մէջքը ծովը քալելով մէկիկ մէկիկ կռնակը առնելով ցամաքը կը հանէ. Էջմիածին տանելով Ղազարապատ կ՚իջեցնէ տղայքը, այն տեղը վեհափառէն և Միաբանութենէն լսած յանդիմանութիւններն աննկարագրելի են. «Քեզի ո՞վ ըսաւ թէ 28 տղայ առնես բերես, միթէ այս տղայոց ծնողքը հիչ խելք չունէի՞ն, որ առանց Սինոդին գիտնալու տեղեկանալու քեզի պէս անպիտանին զաւակ են յանձներ, Պատրիարքարանը չմտածե՞ց որ իր պարտքն էր հեռագրել տեղեկութիւն առնելու», են. են. այս տեղ տղայքը չալիկնին մինչեւ անդամ կը ծախեն և չաթալթեր ալ Այվազեանին ազգականը եղող անպիտան մը կը գողնայ. վերջապէս 8 տղայք կընդունուին ի ճեմարան. Այվազեանը կը խաբէ տղայքը և Երեւան կը փախչի. տղայքը իմանալով այն ձիերն ու ցուրտին չորս ժամվան ճանապարհ ետեւէն կերթան լալով ողբալով. վրայ չկայ գլուխ չկայ. հօն կիմանան որ Թիֆլիզ փախեր 50 րուպլինոց փոստի կառքով: Երեւանցիք այս տղայոց վերջին ծայր ողորմելի վիճակը տեսնելով արտասուս կը շարժին, չորս տղայք այն տեղը հոգեզաւակ վար կը դնեն, և խիստ կը զայրանան ըսելով թէ եթէ մենք գիտնայինք, այդ սրիկան հարիւր կտոր կ՚ընէինք՝ և այս ճշմարիտ է, ոչ թէ լոկ խօսք: Երեւանցիք ազգին թշնամիները կ՚սպաննեն բառին բուն նշանակութեամբ, իրենց դատը իրենք կը տեսնան, ինչպէս շատ անգամ տեսնուած է, և այնպիսի վարպետութեամբ որ կառավարութիւնը մինչեւ հիմայ սպաննուածներուն հեղինակներէն և ոչ մին գտած է). վերջապէս Սինոդէն երկու Ֆուրգոն կը բռնուի 80 րուպլիով, 15 րուպլի ալ ուտելու ծախք 17 հոգիի համար, 10 օրէն Թիֆլիզ կը հասնին, երեք չորս տեղ ձիներուն ու սառերուն մէջէն ճանբորդելով. տեսնողն անհնար է որ գութը չշարժի, ոտքերնին մերկ, գլուխնին բաց, լաթերնին կտոր կտոր, մնտուկնին դատարկ, երեսնուն գոյնը չտարբերիր մեռելի գոյնէ, ոլլոտած, նիհարցած կմախք դարձեր էին. ազնուական սեղանաւոր Զիթախօվը իր խաներէն միոյն մէջ երկու սենեակ տուած էր, օրական չորս րուպլի տղայոց ուտեստի ստակ կը վճարէր. Օսմ. կառավարութեան դօնսօլը Տիգրան . . . էֆէնտին մինչեւ Պոլիս պիտի խրկէ, տղայոց չորս հատն այս տեղի Ներսիսեան ուսումնարանը վար պիտի դրուին:

Ընթերցո՛ղք, ինչպէս որ նամակիս սկիզբէն տեսաք, չպիտի ըսեմ ըսելով այսչափ նամակս երկարեցաւ, բայց պիտի հաւատաք որ դեռ բան մը չեմ ըսեր, երբ տղայոց մի չափահասը կանչէք, և Պոլսէն ելնելով մինչ յետադարձնին մանրամասն նկարագրել տաք, ամենէն քարասիրտ անդգամներն ի գութ կը շարժին. և այս նամակին պարունակութիւնը այնչափ ճշմարիտ է որ Էջմիածնայ միաբանութենէն սկսեալ Թիֆլիզի խմբագիրները, Սեւանայ կղզւոյն վանահայրը, Բօթիի, և Տրապիզոնի ժողովուրդները կը հաստատեն, եթէ չեն ուզեր յետադարձ տղայոցմէ լսել:

Ես պիտի ըսեմ որ միթէ 28 տղայոց հայրերուն և ոչ մին խելք չըրա՞ւ որ իր զաւակն այսպիսի անծանօթի մը յանձնելէ առաջ գէթ 40 բարոյ տալով փօսթային, մի տեղեկութիւն առնար Էջմիածինէն, եթէ կը խնայէր 20–30 ղրշ հեռագրի տալու, կամ թէ մի խելացի մարդ չգտնուեցա՞ւ որ Պատրիարքարան երթար փոխանորդ հօր ըսէր, պաշտօնական կերպիւ Էջմիածին հեռագրուէր, կամ թէ վարչութիւնը լսելով միթէ չըրա՞ւ որ ազգին 28 տղայքը ազգին ճեմարանը պիտի երթան, տեսնենք թէ Այվազեանին ձեռքը մի պաշտօնական հրամանագիր կա՞յ: Ո՞ր դնենք փոխանորդ հօր անտարբերութիւնը, մինչ իրեն պարտքն էր դաղանի հեռագրել և ըստ այնմ վարուիլ . . . : Ահա Տրապիզոնէն սկսեալ մինչեւ Էջմիածին ամենուն զարմանքը ասոր վրայ է. եթէ վեհափառը տղայ ուզէր այդ սինքո՞րը պիտի ղրկէր Պոլիս. պաշտօնական կերպիւ Պատրիարքարանին չէ՞ր հեռագրեր, մինչեւ հիմա այսպիսի անձի մը ձեռօք այսպիսի մի բան կատարուա՞ծ է. մարդ կ՚ապշի մտածելով թէ մի անձ չէ՞ գտնուած մտածող, իրենց զաւակը փողոցէ՞ն են ժողվեր. այժմ Ռուսաստանցի մեր հայրենակցաց իրաւունք տրուած չե՞նք ըլլար ըսել տալու թէ, իրենց զաւակացը անտարբեր ըլլողը որչա՜փ անտարբեր չըլլար ազգային գործոց: . . . : Այժմ մեզ ուրիշ բան չմնար ըսել, բայց միայն աղօթել առ Աստուած որ այս տղայքը այս սարսափելի ձմեռուան մէջ անփորձ Պոլիս հասնին. պիտի սպասենք տեսնել թէ այդ խաբեբային ինչպէս պատիժ պիտի տան, զի թէ կառավարութեան և թէ ազգային վարչութեան և թէ 28 տղայոց ծնողաց պարտն է պատժել տալ, զի մեծ ոճրագործութիւն է, եթէ այս բանը այս տեղ պատահէր քննութիւնը 3 օրէն աւելի չէր տեւեր. անմիջապէս յաւիտենական Սիպիր կ՚ուղարկուէր, ազգային մարմնոյն և ծնողաց բողոքի տեղի չէր տրուեր: Հարկաւ քօնսօլոզը կառավարութեան պիտի գրէ: Ընդհակառակն եթէ անպատիժ մնայ և նորէն Երեւի. ժողովոյ աթոռը բազմի, այն ժամանակ խիստ ծիծաղելի բան պիտի ըլլայ, այնուհետեւ ամաչենք մենք մեզի մարդ ենք, ազգ ենք, վարչական ժողով ունինք ըսելու: Ես եւս պարտ կը համարիմ յաւելուլ թէ ամեն մէկ տղայոց համար 2 1/2 Օսմ. ոսկիէն աւելի ծախս եղած չէ. շոգենաւի և երկաթուղւոյ գիները կէս գին տրուած է, և աւելի պակաս, քանի որ 28 տղայ մէկտեղ են, այնպէս որ, շնորհիւ խարդախութեան, այսօր թէ հօրերէն կորզած փողերը և թէ մուրացկանութեամբ հաւաքած ստակովը առ նուազն 3–4 հազարի ոսկի փող ունի մօտը:

Ես եւս չեմ ուրանար խոստովանելու թէ քանի որ եղածը եղած էր, պէտք չէր Էջմիածնի Սինոդը ձմրան այս ցուրտ եղանակին տղայքը ճամբու դնել. գէթ մինչեւ գարուն պահելու էր, բայց իրենց միտքը ուրիշ է եղեր որովհետեւ Այվազեանը խաբելով ձգեց գնաց կարծելով թէ վանքը վար կը դնեն, անոնք ալ հակառակը վարուեցան որ իրեն ըրած լրբութիւնը իրեն չմնայ:

Մնամք ձեզ երախտապարտ
Թէ Պոլսեցի և թէ գաւառացի Հայքս
Աւետ Մ. Ալթունեան
Օհաննէս Հայրապետեան
Մարտին Շահինեան
Մարտին Ալիսանեան
Ակոբ Զարդարեան
Գրիգոր Մելքոնեան
Առաքել Գալստեան
Յովհաննէս Պօղոսեան
Յովհաննէս Բէկէրճեան

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Ի ՓՈՔՐ ԱՍԻԱՅ

(Մեր Թղթակիցէն)

(Շար. եւ վերջ Նոզղատի նամակին)

Զմեռուան այս սաստիկ եղանակին ուր ցուրտն իր իշխանութիւն տարածած է ամեն ուրեք, ծաղկի հիւանդութիւնն եւս առ հասարակ եղած: Պատուաստեալ եւ ծաղիկ հանող մանկունք սաստկապէս կը բռնուին՝ այս հիւանդութենէ, եւ սաստիկ տագնապէ ու նեղութենէ ոմանք եւս կը մեռնին:

* *

Վերջերս եղած վիճակագրութիւն մը բաղդատելով վեց տարի առաջուան վիճակագրութեան հետ, ցաւօք սրտի տեսնուած է թէ ժողովուրդն այս վիճակի մէջ օր ըստ օրէ քիչնալու վրայ է, եւ թէ խիստ փոքր եւ աննշան յաւելում մ՚եղած է. եւ ասոր պատճառ կը բերուի՝ [illegible]: Այսօր Նոզղատի գիւղացւոց թէ Հայ եւ թէ Թուրք հասարակութիւնն, իր տարեկան հասոյթին մէկ մեծ մասը վաշխառուին տալու պարտաւոր է, քանզի պարտական է, եւ շատեր կալը ձգած առեն 3–4 հոլչէք ցորենով տուն դարձած են: Անգթամ եւ անխիղճ անձինք կ՚սպառնան եւ կամ կ՚առնուն խեղճ գիւղացւոյն միակ անպաշտպան եզը, փոխարէն իր պահանջի, նորա եզներն. ուստի տարիներ կը տանին այնպիսի լուծ մը, որոյ գլուխն կը ջախջախէ: Ահա կը հետեւի Ա. [illegible] խիստ բազմացած է ասի. ծնողք յուսահատ իրենց վիճակէն՝ կ՚ամփոփուին կենաց բաւ անել երախան յարգանքի. եւ որով կը ցամաքի բոլորովին մարդամարդութեան ակերբք:

Բ. [illegible]. Անցեալ տարի Ագտաղ–Մատէնի կողմէն 250 տուն գաղթած են ի Ռուսիա, եւ այսօր Ռուսիոյ կողմանէ անոնց եղած օգնութիւններն զբաղումս կը քաշեն իրենց: Որքա շատ դժուարութիւն կրեցին, կառավարութիւնն թէեւ ամեն ճիգ թափեց յետս կասեցնելու, բայց հնար չեղաւ: Շատեր կը բաղձան գաղթել եւ այս օր [illegible] գաղթած են: Ցաւալի է յոժ . . . Ի՞նչ կայ աւելոր քան զայն որ է յուսահատիլ եւ փնտռել: Ի՞նչ միջոց ձեռք առնուած են արդեօք. կարծեմք թէ բնաւ կարեւորութիւն ալ տրուած չէ:

Շրջիկ եւ փորձառու վաճառական մը կը հաւաստէր թէ այս տարի անցեալ տարուան երկու երրորդը միայն հերկուած է եւ տարուէ տարի գրեթէ կը նուազի:

* *

Ներփակեալ տեղեկագիրն ցանկ մ՚է Պոլսու քի վիճակայնոց: Ինչպէս կը տեսնուի, իւրաքանչիւր տուն 6 հոգի առնուած է միջին հաշուով (*):

Ուշադիր կը տեսնեն որ շատ տեղեր տառնց վարժապետի եւ դպրոցի են ազգայինք:

Մենք այս մասին թէեւ խորհրդածութիւն մը ընելով իւրաքանչիւր գիւղի համար կրնայինք խոհնդոտներն նկարագրել, բայց ընթերցողաց կը թողումք:

Ուրիշ անգամ կեսարիոյ վիճակայնոց ցանկը կը ղրկեմք:

ԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՈՒՍՏՔ

ԱՌ Պ * *

(Շար. եւ վերջ)

Ե.

Եւ երբ այսպէս զերդ հրաբուխէ բոցալից
Պոռթկան խօսքերս մ՚ դառնութեամբ ի կսկիծ.
Ցանկարծ դէմ կը տեսնեմ,
Այնքան մեծ, վեհ եւ վսեմ.
Զի դու զաւակ ժողովրդեան մշտաձար,
Անձնուրես զոհողութիւն եւ համեմար
Լոյս արձակես մի ձեռքով,
Միւսով տեղաս գութ, գորով:
Զի դու փոխան նոցա ծանր, չար սրտերու,
Կրես մի սիրտ անձնանուէր եւ ազնու.
Նոքա պաշտեն զմամոնար,
Երբ դու լոյս մ՚ես փրկարար:
Աւա՜ղ, աւա՜ղ, ամենքնիս ալ համանման,
Կանուխ կամ ուշ պիտի իջնեմք գերեզման.
Ինչ որ գործեմք՝ միայն նա,
Ցերկինս, յերկրի կը մնայ:
Պիտի մեռնին գերին եւ իր բանաւոր,
Պիտի մեռնին թշուառն արքայն փառաւոր,
Ով որ չունէ պիտ՚ մեռնի,
Օրէն արդար չար երկրի:
Ահա ինչու ես կախոսամ իմ սրտիս:
Ես հարցընեմ թէ է՞ր արդեօք զատնապէս,
Փոխան օրհնեց երկնային,
Անէծք միայն հետ տանին:
Էր հառաչե՛. զերդ անհաւոր մի Ցանթէ,
Արհամարհօտ լոկ մի հայուածք արձակէ
Նոցա վերայ եւ անցիր,
Իւրեանց հետն իսկ մի՛ խօսիր:
Եւ քո ուղին լուսաշաւիղ տար յառաջ
Կոխոտելով գլուխ եւ խուժ ձախ ու աջ.
Եւ քոյին սէր կաթոգին
Շատնայ վերայ քո ազգին:
Եւ մի երբէք դու գեղեւիր. չե՞ս տեսնէր
Թէ փառքն անմահ ի ծայր ճամբուդ է կեցեր.
Հզօր, անվախ հոն փութա,
Թէեւ գքեւ չանթ զոռայ:
Անձդ մոռցիր, տխպար եղիր սուրբ կրից.
Եւ թող գիտնան թէ երբ Աստուած ի յերկնից
Ազգ մի փրկել կամք կ՚ընէ,
Քեզ նըմաններ կը հանէ:
Եւ փոյթ մ՚ընէր եթէ բարեացդ փոխարէն
Զարիք գտնես. չե՞ս դու գիտեր որ արդէն
Բազումք յազգիս եղկելի
Նախանձոտ են կամ վայրի:
Մինչ իբր սրտին թոյն կը թափէ քո վերայ,
Միւսն չգար թէ ո՞վ ես դուն, ո՛ Հակայ:
Բայց դու նոցա անդադար
Լոյս, սէր սփռէ. վրէժ ա՛ռ:

Մ.

(*) Տեղեկագիրն յաջորդ թուով կը հրատարակենք:

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԽԻԹԻՐՃԵԱՆ

ԱԶԴ.

ՏՕՔԹՕՐ ԵԴՈՒԱՐԴ Կ. ԽԻԹԻՐՃԵԱՆ

Պատուոյ ունի ծանուցանել յարգոյ հասարակութեան թէ ամեն օր ժամը 6էն 10 կը գտնուի Պոլիս, Կամուրջին գլուխը Քիւչիւքեան Էֆէնտիի Դեղարանը, և հիւանդ կ՚ընդունի:

Կիրակի օրերը նոյն դեղարանին մէջ ժամ 5էն 8 ձրի կը նայի աղքատաց:

Մնացեալ ժամանակները պատրաստ է հիւանդաց այցելել, կամ իր տան մէջ ընդունիլ, ի Պէշիկթաշ, Փօմփա Ճատտէ, թիւ 34:

ԺՈՂՈՎ ԴԱՍԻՔ

ՍԿԶԲՈՒՆՔ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՑ Ի ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ
Կ. Ս. ԽԻԹԻՐՃԵԱՆ
Ի ՊԷՏՍ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑ

Կը գտնուի լրագրոյս գրասենեակն և ամեն Հայ գրավաճառաց քով: Գին 7 1/2 ղրուշ:

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

ՀԱՆԴԷՍ

Բարոյական, [illegible] Մանկական վէպեր, [illegible] Զուարճալի խաղեր.

Սոյն հնգետասանօրեայ ընտիր և օգտակար հրատարակութեան Բ. հատորին 2րդ տետրն ելած է:

Բ. հատորին (24 տետր) տարեկան գինն է երկու արծաթ մէճիտ: Ռուսաստանի համար 4 րուպլի: Տասն երկու տետրին, (վեցամսեայ) գինն է քսան և հինգ ղրշ:

Աղքատ տղայք՝ տարեկանի (24 տետրին) պիտի վճարեն մէկ արծաթ մէճիտ, եթէ իրենց դպրոցին հոգաբարձութենէն և կամ գլխաւոր Դասատուէն վկայական մը բերեն:

Ստորագրութիւնք Ա. տետրէն կ՚սկսին:

Բաժանորդագրութեան տեղերն

ԹԵՐԹՕՆ ՄԱՍԻՍԻ

(19)

ԷՏՄՈՆ ԱԲՈՒ

—o—

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՔ ՓԱՐԻԶԻ

ՄԱՐՔԻԶՈՒՀԻՈՅՆ ՄԱՅՐԸ

4

— Մէկ պահէն վերստին պիտի գանք նախաճաշ ընելու: Եկ մեր տունը տես: Ցեստոյ այս կը ցուցնեմ քեզ. հիմա գործարանն է: Պիտի տեսնես, Լիւսիլ, ի՜նչ գեղեցիկ մարդ մ՚է: կը յիշե՞ս այն կառակներն որ երբեմն կ՚ընէինք իրարու մեր [illegible] վրայ: Իմ իդէականս մեծղի ու ցորենագոյն երիտասարդ մ՚էր կեռոլոր ընչաքով և մելանի պէս սեւ յօնքերով: Արդ, սիրելիս, այս բնաւ չնմանիր այն իդէականիս: Հօրմէս աւելի բարձրահասակ չէ, մազերը շագանակագոյն են, և գեղեցիկ խարտեաշ մօրուք մ՚ունի մետաքսի պէս կակուղ, փառք զի բնաւ ածիլած չէ: Այժմ կը տեսնեմ որ իմ իդէականս սօսկալի բան էր, և եթէ փողոցին մէջ անոր պատահիմ, պիտի վախնամ: Ռոպէր քաղցր, փափուկ և գորովասիրտ է. կուլայ, սիրելի՜ս: Երէկ իրիկուն, մօտս նստած էր, ծրագրեր կը խորհէինք. ես իմ փոքրիկ գաղափարներս կը յայտնէի տղայոց կրթութեան վրայ. կը թողուր որ ես միայնակ խօսիմ, և ինք՝ գլուխը ձեռներուն մէջ ծածկած՝ իբր թէ ինքզինք կը դիտէր: Երբոր աւարտեցի, առանց բան մ՚ըսելու համբուրեց զիս, և զգացի որ խոշոր կաթիլ մ՚արտասուք գլորեցաւ այտես ի վեր: Մայրս շատ կը սիրէ զիս, բայց երբէք սիրած չէր այսպէս: Չեմ հաւատար եթէ ըսեմ թէ մարդոց հետ զուռաց, խիստ և երբեմն սարսափելի է:

Պատմեցին ինձ թէ անցեալ տարի մեր գործատուները դեր–վարպետ մը վռնտել տալու համար գործադուլ ընել ուզեր էին: Ռոպէր, իմանալով այս դաւադրութիւն, ուղղակի դաւադիրներուն վրայ գնացեր է, յիսուն վաթսուն հետեւեալ մարդոց մէջ, և ապստամբութիւնը գետնին տակն անցուցեր է:

Այս տան մէջ, ինձմէ զատ ամեն մարդ կը վախնան իրմէ: Մտածէ թէ ո՜րչափ իրաւունք ունիմ հըպարտանալու: Կը թուի ինձ թէ ես կը քալեցնեմ բոլոր այս ժողովուրդն՝ որ կը հնազանդի իրեն: Սիրելի՛դ իմ Լիւսիլ, ի՛նչ սքանչելի բան է ամուսնութիւնը: Առջի իրիկունը երկուք էինք, հետեւեալ օրը մէկ: Ամեն բան երկուքիս է. երկուքս մի և նոյն հոգւոյ մը երկու կէսերն ենք. երկուքս իրարու կապուած ենք անբաժան, ինչպէս Սիամի երկու եղբարք, որք չէին կրնար իրարմէ բաժնուիլ առանց մեռնելու: Ահա մեր սենեակը: Ի՞նչպէս կը գտնես: Օթոցները չըջագծեալ մը պէս ընտրեց ինձ համար, կապոյտ, ի պատիւ իմ խարտեաշ մազերուս: Եւ արդարեւ ի՞նչ է օթոցն, եթէ ոչ հանդերձ մը որ մեզ հեռուէն կը հագուեցնէ: Դու, սեւ աչուի թխորա՛կս, քու սենեակդ ալ պէտք է վարդագոյն բեհեզով պատես:

— Կարծեմ թէ այո, պատասխանեց Լիւսիլ բոլորովին խոկուն:

— Ի՞նչպէս կարծեմ թէ: Անգլիուհւոյ մը պէս կը պատասխանես: Բայց ես ալ անգլիուհի մ՚եմ կէսի մը վրայ: Մի կարծեր թէ ամեն մարդ հոս կրնայ մտնել փողոցի մը պէս: Ամեն մարդ իր խորհրդապահութիւնն ու փափկարարութիւնն ունի: Եթէ դու չլինէիր, չէի կրնար այս թիկնաթոռը նստիլ: Գիտե՞ս որ անկողինս ես կը յարդարեմ: Բայց ճշմարիտ է որ Ռոպէր ալ քիչ մը կ՚օգնէ ինձ»:

Լիւսիլ պատասխան չտուաւ: Խոկուն աչքով աղմենանկարներու գեղեցիկ խառնուրդ մը կը դիտէր, որոց մէջ տեղն երկու լայն գլխաբարձ դրուած էին քովէ քով:

Դուռը բացուեցաւ և Պ. Ժորժի յախուռն ներս մտնելով յարդէ փեզոյրն անկողնին վրայ նետեց: Լիւսիլը տեսնելուն պէս ապշութեամբ կանգ առաւ և յարգանօք ողջունեց զայն: Կինն՝ առանց ակնածելու՝ մէկէն անոր պարանոցը ցատկեց և պարզ՝ բայց վայելչօրէն շարժմամբ մը մարքիզուհին ցուցնելով ըսաւ անոր.

— Ռոպէ՛ր, Լիւսի՛լն է »:

Այս եղաւ բոլոր ներկայումը: Պ. Ժորժի մէկ երկու պատուասիրական խօսք ըրաւ առանց ծեքծեքման, որ կ՚ապացուցանէր թէ յաճախ անոր խօսքն եղած էր, և թէ իրեն համար օտար կամ անտարբեր մէկ մը չէր: Նստաւ և կինը միջոց մը գտաւ անոր քով սպրդելու. «Գեղեցիկ չէ՞, ըսաւ մարքիզուհւոյն: Բայց ուշադի՞ր կուզայ. կ՚երեւի թէ վազեր է. քրտինքի մէջ կը լողայ»: Եւ խօսքին պէս արագ շարժմամբ ճերմակ թաշկինակ մ՚անցուց երիտասարդին ճակտէն, որ ի զուր թող չտալ փորձեց: Պ. Ժորժի Սէլինէն աւելի զգուշաւոր էր. բայց ի զուր խաժամուժ այնուած մ՚ուղղեց անոր: Սրլմիժի փոքր բռնկն երկու ձեռքն անոր աչաց վրայ դնելով երկու կոպերն անպատկառաբար համբուրեց: «Մի՛ սրդողիր ինձ, ըսաւ, Լիւսիլ ալ տասն և հինգ օրէ ի վեր հարս եղած է. այսինքն մեզ պէս խենդ է:» Ժամացոյցը կէս օր զարկաւ. նախաճաշի ժամն էր: Պարոնէն վազեցին և ուրախութեամբ սեղան նստան այն գեղեցիկ թմբկներուն տակ՝ որոց անունը տրուած էր մօտակայ փողոցին: Ո՛չ մէկ ծառայ ներկայ չէր գտնուէր ճաշին, իւրաքանչիւրն ինք կը ծառայէր իրեն և միւսներուն: Երկու բարեկամուհիք, գիւղը մեծցած, և անծանօթ փառքական կրթութեան արուեստակութիւններուն, ջուր խմող չէին. իրենց շրթունքը թրջեցին այն գեղեցիկ հին գինիով, զոր Պ. Ժորժի գնաց քանի մը քայլ անդին վազող ջուրի մ՚առուակին մէջէն հանեց բերաւ: Ռոպէր (Պ. Ժորժի) դիւրաւ հաճոյ եղաւ մարքիզուհւոյն: Խելացի և կրթեալ լինելով հանդերձ՝ պարզ և ազնուասիրտ էր, և ընտիր բարեկամ լինելու ամեն հանգամանք ունէր: Մնաց որ, ամենքս ալ բնական համակրութիւն մը կ՚զգանք ուրախազէմ անձանց վրայ: Անձնամոլներն են միայն որ երջանիկ մարդիկը չեն սիրեր: Սէլին, որ իր այրը փայլեցնել կ՚ուզէր, ճաշին աւարտելուն մօտ սախալից որ երգ մ՚երգէ: Նա ալ Պերանժէի ամենէն գեղեցիկ երգերէն մին ընտրեց, թէեւ այդ ծերունի բանաստեղծը նորաձեւութիւն լինելէ դադրած էր: Թռչուններն իրենց դադարներու մէջ արթնցած, ուրախալի երգակցութիւն մ՚ըրին անոր գլխուն վրայէն: Լիւսիլ ալ, առանց ինքզինք աղաչել տալու, մէկ երկու երգ երգեց, որք իտալական չէին: Զուարճաբանութիւններ ըրին, ինչպէս որ կը զուարճաբանեն պարկեշտ անձինք: Ամեն բանի վրայ խօսեցան, բայց ոչ դրացւոյն և նոր թատերախաղի վրայ: Բաց սրտով խնդացին, և ոչ ոք նշմարեց թէ քիչ մը տենդ կար մարքիզուհւոյն զուարթութեան մէջ: «Ինչո՞ւ համար Պ. Տ՚Ոփթրըվիլ հոս չէ, կ՚ըսէր Տիկին Ժորժի, երկուքի մէջ սէր կը լինի բայց չորսի մէջ միջնում:»

Ժամ երկուքին Պ. Ժորժի իր գործին գնաց, և երկու բարեկամուհիք նորէն սկսան իրենց մտերմական խօսակցութիւնը: Սէլին շարունակ կը խօսէր առանց յոգնելու և առանց իսկ նշմարելու թէ միայն ինք կը խօսէր: կանայք մանրազննական սքանչելի կազմուածութիւն մ՚ունին աչխատութեանց համար: իրենց զուարճութիւններն ու վիշտերը մանրամասնելու մէջ շատ ճարտար են:

Լիւսիլ, յոգնեալ, սիրտ ի բերան մտիկ կ՚ընէր, բայց կ՚իմանար, կը դողայէր և երբեմն ալ չէր [illegible]: Նախանձի մը կը նմանէր, որ մրրկի [illegible] երկիր մը գնացեր ինկեր էր. բայց [illegible]

(Շարունակելի)

La publicité de l'etranger est exclusivement remise à l'Eastern Agency, Constantinople Karaekuy Déirmen Han

են՝ Ռուլթան-Համամ թիւ 14։ կամուրջի գլուխ՝ Ռուճի Պօղոս աղայի խանութը։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԿՈՒՆՍԷԹ-ԻԻՂ-ԼՈՒՂԱԹ
ԲԱՌԳԻՐՔ
ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ Ի ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ
Աշխատասիրութեամբ
Շէ-էք ե Մէհմէտ Էֆէնտիներու

Անդամոց Հասարակաց կրթութեան պաշտօնատան Գրաքննութեան սենեկի
Հրատարակիչ Գարեգին Պաղտատլեան

Տետր 18րդ

Գին բաժանորդագրութեան

Կ. Պօլսոյ համար արծաթ դհկն.	54
Գաւառաց համար » »	74
Իւրաքանչիւր տետրին գինն է	2

Բաժանորդագրութեան տեղին է Արամեան Գրատունը, Կ. Պօլիս, Զագմագճըլար, Ցակոբեան խան թիւ 13։

Հրատարակութիւն Մ. Հէքիմեանց
Լուծումն Կ. Պօլսոյ Օրէնսդրութեան

ՏՕՔԹԷՕՐ ՍԱՖՐԷ
ԻՐԱՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
(Համառօտեալ)

ԹԵՐԹ Գ.
Կապար, անագ, գինկ. Ոսկի եւ արծաթ. Քարահատք եւ հանքք. Զարգարուելու սեղան. կտաւ։
ԹԵՐԹ Դ.
Կանեփ, բամպակ, բուրդ, մետաքս, հիւսուածներ, կաշի։

Գին իւրաքանչիւր թերթի մէկ դահեկան։ Շատ գնողներու զեղչ կ'ըլլայ։ Կը գտնուի ամեն Հայ գրավաճառաց քով։

ԻԼԱՆ
Օրման վէ Մէատին մէճլիսինտէն

Սէրֆիճէ սանճաղընտա Ալասօնիա գազասընտա Գուրու Տէրէ միրի օրմանընտան միւզայէտէյէ վազ օլունան չամ էչճարընտան պէհերի լիրա եիւզ ղրուշ հէսապը իլէ օթուզ իքիչէր պուչուգ ղրուշտան թալիպի ճէհտէսինտէ օլտուղընտան զամմը իլէ թալիպ օլանլարըն վէ չէրայիթի հագգընտա մալիւմաթ ալմաք իսթէյէնլէրին շուպաթըն 28 ինճի կիւնիւնէ գատար տէբօզիթօ վէ եա միւթէպէր քէֆիլլէրի իլէ տէրսաատէթտէ Օրման վէ Մէատին մէճլիսինէ վէ մահալլինտէ Սէրֆիճէ միւթէսարրըֆլըղընա վէ Սէլանիկ վիլայէթի ճէլիլէսի իլէ վիլայէթը միւշարիւնիլէյհա Օրման միւֆէթթիշլիկինէ միւրաճաաթ իյլէմէլէրի իլան օլունուր։
19 քեանունի սանի

ՔԻԻՆԱՐՏ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՔ
Որք ամէն շաբաթ մեկնիլ կը բանին Լիվերփուլի և Միջերկրականի միջև.

Անուանք	Թօնոյ	Անուանք	Թօնոյ
Օրոնթէս	7,000	Մալթա	3,000
Ատլաս	3,000	Մորոքքօ	2,500
Ալէփփօ	3,000	Նուպիա	2,500
Պալմիրա	4,600	Պոթնիա	5,000
Պաւոնիա	3,800	Պաթաւիա	3,200
Պարթիա	2,500	Պալպէք	3,000
Պէրէյր Քապին	1,200	Սէրվիա	7,800
Սէֆալոնիա	5,000	Սքիթիա	4,600
Քարթաճինա	4,700	Սարագոսա	3,000
Շէրպուրկ	2,000	Սամարիա	3,000
Տեմերարա	2,500	Սիպերիա	3,000
Կուպա	4,000	Թարիֆա	3,000
Քետար	2,500	Թրինիտատ	2,500
Մարաթոն	3,000		

Մորոքքօ շոգենաւը, նաւապետ Պրաուն գալ շաբթու կ'սպասուի Լիվրբուլէն։

Ստորագրեալս արտօնութիւն ունի ճամբորդ եւ վաճառք ընդունիլ Նիւ Եորքի եւ Պոստընի, ինչպէս նաեւ Միացեալ-Նահանգաց ուրիշ կողմերուն համար՝ օրինաւոր սակագներով։

Դիմել առ
ԹՈՄԱՍ Ջ. ՃՈԼԻ, Գործակատար.
Թիւ 1 Քիւչիւք Հալիլ փաշա խան Ղալաթիա։
Տնօրէնք ընկերութեան
ՊԸՐՆՍ ԵՒ ՄԱՔԻՎԸՐ
1, Ռըմֆորտ Սթ. Լիվրբուլ։

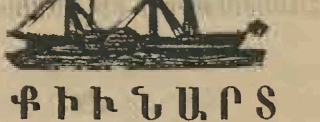

ՄՈՍ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Լիվերփուլի և Միջերկրականի միջև բանող շոգենաւք

Անուանք	Թօնոյ	Անուանք	Թօնոյ
Քանոպուս	4,200	Ոսիրիս	3,000
Ֆարօս	4,000	Նէֆթիս	3,000
Օրմանլը	4,000	Բէսս	3,000
Սէսոստրիս	3,250	Իպիս	2,600
Թէպէ	3,250	Ատլանտիս	1,700
Մէմֆիս	3,250	Լոտուս	800
Նէրօ	3,250	Օլինթա	800
Մորէոթիս	3,250	Սէթի	750

Վերոյիշեալ շոգենաւք շքեղապէս յարդարուած են ճամբորդներու համար։
Դիմել առ Ժ. Թ. ՈՒԻԹՈԼ եւ ԸՆԿ. Գործակատար
Մէյտանճըգ սօգագ, Պոլիս
կամ առ Պ. ՆԷՎԻՅԼ Է. ՄԱԼԹԱՍ
Թիւ 1 եւ 3, Նարլեան խան, Վոյվոտա փողոց, Ղալաթա.
Տնօրէնութիւն, Լիվրբուլ,
ՃԷՅՄՍ ՄՈՍ եւ ԸՆԿ.
31, Ճէյմս Սդրիդ, Լիվրբուլ.

Գործակալութիւնք

Աղեքսանդրիա	Ռ. Ճ. Մոս եւ Ընկ.
Պէյրութ	Ց. Բաթթարաքի
Կ. Պոլիս	Ց. Վ. Ուիթօլ եւ Ընկ.
Դարդանէլ	Ֆրանք Քալվէրթ
Ճիպրալթար	Սմիթ, Իմոս եւ Ընկ.
Մալթա	Սմիթ եւ Ընկ.
Իսքէնտէրուն	Լէվի, Ֆրանք եւ Ընկ.
Զմիւռնիա	Պ. Ք. Ուիթալ եւ Ընկ.
Շիրա	Ն. Ք. Բէգրոբուլոյ

ԱԶԴ

Տօքթօր Մ. Բ. Խիթիւճեանի հրատարակած ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ անուն օգտակար տետրակներուն երկրորդ շրջանի հինգերորդ հատորն, որ առողջութեան վրայ կը խօսի, հրատարակուեցաւ այս շաբթու։

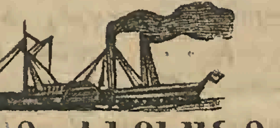

ՖՐԷՏ, ԼԷՅԼԱՆՏ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՔ
Որք կանոնաւորապէս կը բանին Լիվերփուլի և Արեւելքի միջև.

Անուանք	Թօնոյ	Անուանք	Թօնոյ
Ալճերիան	2,500	Ֆաւոնեան	3,700
Ալշատեան	2,500	Ֆլամինեան	3,700
Անտալուզեան	2,500	Ֆլաւեան	3,700
Արաբեան	2,500	Իպէրեան	5,500
Արքատեան	3,700	Իթալեան	5,500
Պոհեմեան	6,000	Իստրեան	5,500
Պուլկարեան	6,000	Լեպեան	2,200
Քորսիքեան	800	Լիպեան	2,500
Սարտինեան	2,000	Լեոպան	800
Տաւրոս	700	Օթոման	700
Եճիփշըն	3,700	Պերսեան	3,800
Ֆաուլեան	3,700	Վալենթեան	6,800
Ֆենիքեան	3,700	Վէնեցեան	6,800

Աբիսինեան շոգենաւը փետր. 3 շաբաթ օրը պիտի մեկնի Զմիւռնիա հանգիպելով Լիվրբուլ երթալու համար։

Շաբաթական շոգենաւներու նոր գիծ մը հաստատեցաւ Լիվրբուլի եւ Պոստընի միջեւ, եւ ստորագրեալս հնզուկէ զատ ուրիշ վաճառք կ'ընդունի օրինաւոր սակագներով։

Ուղեւորներու համար ամեն դիւրութիւն կ'ընծայուի։

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել առ ԷՏՈՒԱՐՏ ԼԱՖՈՆՏԷՆ Գործակալ
Թիւ 34, 35, 36, Նէնի Միւլէք խան, Ղալաթիա
Նաւատերք, Պարոնայք Ֆրէտ, Լէյլանտ եւ ընկ. Լիվրբուլ

Գործակալութիւնք
Կ. Պոլիս, Էտուարտ Լաֆոնդէն.
Ճիպրալդար, Պ. Պ. Քարվըր Եղբարք.
Աղեքսանդրիա, Կ. Լ. Վահման եւ ընկ.
Մալդա, Ա. Քամիլերի.
Շիրա, Ա. Մ. Մավրօկօրտադոյ.
Զմիւռնիա, Պ. Ուիգօլ եւ ընկ.

ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Լիվերփուլ, Միջերկրականի և Օտեսայի միջև կանոնաւորապէս բանող
ՇՈԳԵՆԱՒՔ

Անուանք	Թօնոյ	Նաւապետք
Այա Սոֆիա	3,000	
Արարատ	2,500	Ռոճըրս
Արմենիա	2,500	Քրուիքշանք
Լատինա	2,500	Ուիլքս
Մակեդոնիա	3,500	Մարշ
Բոսֆորա	2,800	Ֆօթըրճիլ

Այս շոգենաւք կ'ին ճամբորդներ ալ ունին։

Ընկերութիւնն օրինաւոր գներով վաճառք կ'ընդունի Եւրոպական երկիրներու եւ Ամերիկայի համար։

Ամեն դիւրութիւն եւ հանգստութիւն կը տրուին ուղեւորաց։

Բոսֆորա շոգենաւն հասաւ եւ ի մօտոյ ճամբայ կ'ելնէ Լիվրբուլ երթալու համար։

Դիմել առ ԴԱՆԻԷԼ, ԲԱԲԱ ԵՒ ԸՆԿ. Գործակալ

ԱՅԵՐԻ ՎԻԿՕՐԸ

եղական դարման է հերաց ամեն տեսակ դժուարութեանց և սոյն նպատակին համար ծախուած ուրիշ բաղադրութիւններէ առաւել գոհ կ'ընէ գործածողները։

Մանաւանդ իգականներու գործածութեանը համար անհրաժեշտ է այս, քանզի կառատացնէ ու մետաքսանման փայլուն և կակուղ կ'ընէ գլխու կարծըր մազը։ Որև է պատճառաւ գունաթափ եղածը անվրէպ իր նախկին գոյնին կը վերադարձնէ. անջրնէ եթէ արմատը փճացած չէ (քանզի բնութեան մէջ ոչինչ կայ. հաստատ մազը կը վերահաստատէ, ծափածին տեղ նոր մազ կը բուսցնէ երբ արմատը փտած է), գլխուն ճերմակ թեփը շուտով կանհետացնէ։ Միով բանիւ բնական ու փայլուն մազի առատութեամբ գլխոյն զարդարուելով՝ գործածողը խիստ վայելչագեղ կերպարանք մը կստանայ։ Մայրաքաղաքիս մէջ և այլ տեղեր բազմաթիւ գործածողք այսպէս կը վկայեն։ Անուշահոտ ջուր մ'է, շիշը կանանչ թուղթի մէջ ամփոփեալ է. դեղավաճառք և այլ շատեր կը ծախեն։ Այերի Վիկօրը հարցնել պէտք է։ Գլխաւոր տեղին է Մինասեանի Ամերիկեան վաճառատունը ի Ղալաթիա, Կոստանդնուպոլսոյ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 21 յու.

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրուշի հաշուով)

Լոնտրա 3 ամիս, ղր. 110 3/4 առ Անգլ. լիր	
Փարիզ 3 » Ֆր. 22.70 առ Օսմ. լիր	

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմ. Քօնս. գոցուեցաւ (գ. կ.)	12,25
բացուեցաւ	12.22
կէս օրէն	12,22
Եգիպտ. միաց. բաց. ոսկի	78,25
	Անգլ. լիր
Սօսիէթէ ժէնէրալ 6 0/0	5.15
» Օթօման	4,
Կ. Պոլսոյ Զանքան	9,
Գրէտի ժէնէրալ 6 0/0 Օսմ. լիր	6,
Փոխ. 1863 (Մուխրոն) 6 0/0 Ֆր.	73
» 1865 » 6 0/0	71,
» 1869 (Բինար) 6 0/0	63,
» 1872 (Պօն տու Թրէզօր)	23.50
» 1873 (Բինար) 6 0/0	58 50
Ռումէլիի երկաթուղի	53,50
Լաւրիում (գ. կ.)	165,
Թրամուայ Օսմ. լիր	345,
Թղթատարած »	910
Հէյտարփաշա	20
Րէժօր —	—

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրշէն) Ղրշ.

Անգղիական ոսկի	110 25
Գաղղիական »	88 7
Բօլ	90 14
Գրէմից	51 25
Գանձային թուղթ (գարիէ)	920
» արծաթ (նոր)	91 5
Մէճիտիէի տարբերութիւն	108 8
Վեցնոց	104 30
Հինգնոց	104 15
Մէթալիք	102

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 1 փետր.

Անգղ. Քօնս.	102 5/16
Օսմ. »	11 1/8
Փոխ. 1865	13 1/4
» 1869	12 1/8
» 1871	71 1/2
» 1872	22 1/2
» 1873	10 7/8
» 1877	83 1/4
Զանք Օթօման	17 7/8
Ռուս. փոխ. 73ի	83
Եգիպտ. միացեալ	70 3/8
» արտօնաւոր	92 2/8
Ցայրա Սանիէ	70 3/8
Փոխ. Ռօշիլտ	92 1/4
Փոխնկագիր Փարիզի վրայ	;

Փարիզ 1 փետր.

Գաղղ. Քօնս. 5 0/0	114.12,
» » 3 0/0	78.95,
Օսմ. Քօնս.	11.32 50
Փոխ. 1865 Ֆր.	66
» 1869	60
» 1873	54
Օսմ. Երկաթուղի	51,50
Զանք Օթօման գ. կ.	701,25
Գրէտի Լիօնէ գ. կ.	551.
Ռուս. փոխ. 5 0/0 (1877)	89,
» » Արեւելեան	—
Իտալ. Քօնս.	86,25
Եգիպտ. միացեալ	353,75
Փոխնկագիր Լոնտ. վրայ	25,19

Վիէննա 1 փետր.

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	119,
Ռումէլիի երկաթուղի	24,

ՆԷՐ ՕՐ 6,38

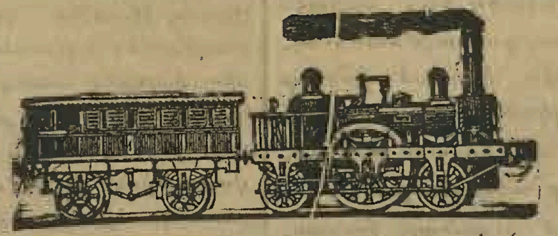

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՔ

ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱՑ — (Սկսեալ 1 Հոկտ. 1881 թուէն ցնոր տնօրէնութիւն)

ԳԻԾ Կ. ՊՈԼԻՍ – ԱԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ

Կ. Պոլսէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 2 ճանբ. Առտ. ժ. վ.
Կ. Պոլիս Մեկնում	7 15
Գում-գաբու	7 27
Եէտի-գուլէ	7 41
Մաքրիգիւղ	8
Այաստեֆանոս	8 14
Քիւչիւք-չէքմէճէ	8 26
Սպարթա-գուլէ	9 12
Հատըմքէօյ	9 49
Չաթալճա	10 35
Գապաքճէ ժամանում	11 7
Գապաքճէ Մեկնում	11 17
Սինէքլի	12 20
Չէրքէսքէօյ ժամ.	1 4
Չէրքէսքէօյ Մեկ.	1 34
Չորլու ժամ.	2 23
Չորլու Մեկ.	2 33
Մուրադլը-Քէօսէքլի	3 27
Սէյտլէր-չիֆթլիք	4 2
Լիւլէ-Պուրկազ	4 45
Պապա-Էսքի	5 30
Բավլօ-քէօյ	6 17
Ուզուն-քէօյ	7 15
Գուլէլի-Պուրկազ ժամ.	7 38
Գուլէլի-Պուրկազ Մեկ.	7 58
Ուրլի	8 24
Ադրիանուպոլիս ժամ.	9 14
	իրիկ.

	կառխ. թ. 122 խառն Առտ. ժ. վ.
Ադրիանուպոլիս Մեկ.	8 31
Գատըքէօյ	9 18
Մուսթաֆա փաշա	10 8
Հարմանլը	11 25
Թըրնովա ժամ.	12 2
Թըրնովա Մեկ.	12 43
Հասքէօյ-Գազաճըք	1 46
Եէնի-Մահալլէ	3 6
Բարաչլը	3 49
Գաթօնիցա	4 36
Ֆիլիպէ ժամ.	5 4
Ֆիլիպէ Մեկ.	5 34
Թաթար Բազարճըք ժամ.	6 47
Թաթար Բազարճըք Մեկ.	6 57
Սարամպէյ	7 31
	իրիկ.

ԳԻԾ Ա. ՊՈԼԻՍ–ՍԱՐԱՄՊԷՅ

Սարամպէյէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 121 խառն Առտ. ժ. վ.
Սարամպէյ Մեկ.	6 7
Թաթար Բազարճըք ժամ.	6 41
Թաթար Բազարճըք Մեկ.	6 51
Ֆիլիպէ ժամ.	8 4
Ֆիլիպէ Մեկ.	8 29
Գաթօնիցա	9 2
Բարաչլը	9 47
Եէնի-Մահալլէ	10 35
Հասքէօյ-Գազաճըք	11 55
Թըրնովա ժամ.	12 43
Թըրնովա Մեկ.	1 23
Հարմանլը	2 11
Մուսթաֆա-փաշա	3 22
Գատըքէօյ	4 8
Ադրիանուպոլիս ժամ.	4 54
	իրիկ.

	կառխ. թ. 1 ճանբ. Առտ. ժ. վ.
Ադրիանուպոլիս Մեկ.	6
Ուրլի	6 52
Գուլէլի-Պուրկ. (Պէ-Ֆէ)	7 16
Ուզուն-Քէօպրիւ	8 3
Բավլօ-քէօյ	8 49
Պապա-Էսքի	9 49
Լիւլէ-Պուրկազ	10 29
Սէյտլէր-չիֆթլիք	11 9
Մուրադլը-Քէօսէքլի	11 45
Չորլու ժամ.	12 35
Չորլու Մեկ.	12 45
Չէրքէսքէօյ ժամ.	1 34
Չէրքէսքէօյ Մեկ.	2 4
Սինէքլի	2 58
Գապաքճէ ժամ.	3 45
Գապաքճէ Մեկ.	3 55
Չաթալճա	4 32
Հատըմ-քէօյ	5 24
Սպարթա-գուլէ	6 1
Քիւչիւք-Չէքմէճէ	6 38
Այաստեֆանոս	6 51
Մաքրիգիւղ	7 5
Եէտի-գուլէ	7 26
Գում-գաբու	7 40
Կ. Պոլիս (Պէ-Ֆէ) ժամ.	7 50
	իրիկ.

ԳԻԾ ԳՈՒԼԷԼԻ–ՊՈՒՐԿԱԶ–ՏԷՏԷԱՂԱՃ

222 թիւ կառախումբն երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ օրերը կը բանի։

Տէտէաղաճէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 222 խառն կէս օրէն վերջը ժ. վ.
Տէտէաղաճ Մեկ.	12 14
Ֆէրրէ	1 54
Պիթիքլի	3 20
Սուֆլի	4 23
Տիմիթօքա	5 42
Գուլէլի-Պուրկազ ժամ.	6 17
	իրիկ.

2 թիւ կառախումբին հետ կը հաղորդակցի։

221 թիւ կառախումբն երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը կը բանի։

Ադրիանուպոլսէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 221 խառն Առտ. ժ. վ.
Գուլէլի-Պուրկազ Մեկ.	8 52
Տիմիթօքա	9 37
Սուֆլի	11 2
Պիթիքլի	12 10
Ֆէրրէ	1 21
Տէտէաղաճ ժամ.	2 28
	իրիկ.

2 թիւ կառախումբին հետ կը հաղորդակցի։

ԳԻԾ ԹՐՆՕՎԱ–ԵԱՄՊՕԼՈՒ

Թրնովայէն մեկնող կառախումբ (*)	կառխ. թ. 322 խառն իրիկ. ժ. վ.
Թրնովա Մեկ.	1 3
Գարաբունար	1 51
Ռամնէ-մահալլէսի	3 2
Եէնի-Զաղրա	4 17
Քէրմանլը	5 15
Եամպոլու ժամ.	6 11
	իրիկ.

122 եւ 121 թիւ կառախմբոց հետ կը հաղորդակցի։

(*) 322 թիւ կառախումբն երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը կը բանի։

Եամպոլուէն մեկնող կառախումբ (*)	կառխ. թ. 321 խառն Առտ. ժ. վ.
Եամպոլու Մեկ.	7
Քէրմանլը	8 6
Եէնի-Զաղրա	9 14
Ռամնէ-մահալլէսի	10 28
Գարաբունար	11 35
Թրնովա ժամ.	12 13
	իրիկ.

121 եւ 122 թիւ կառախմբոց հետ կը հաղորդակցի։

(*) 321 թիւ կառախումբն երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը կը բանի։

ԳԻԾ ՎԱՌՆԱ–ՌՈՒՍՃՈՒՔ

Վառնայէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 402 Թղթատար Առտ. ժ. վ.	Առտ. ժ. վ.
Վառնա (Պէ-Ֆէ) Մեկ.		8 15
Կիւպէճէ	8 47	8 49
Պրավատի	9 47	9 52
Շումնու-Րօատ	10 45	10 50
Շէյթանճըք (Պէ-Ֆէ)	11 45	12 8
Իշիքլար	12 55	12 57
Ռազկրատ	1 36	1 41
Վէթօվա	2 37	2 41
Չէրնավոտա	3 14	3 19
Ռուսճուք (Պէ-Ֆէ) ժամ.	3 56	
	իրիկ.	

ԳԻԾ ՌՈՒՍՃՈՒՔ–ՎԱՌՆԱ

Ռուսճուքէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 421 խառն Առտ. ժ. վ.	Առտ. ժ. վ.
Ռուսճուք Մեկ.	7 49	7
Չէրնավոտա	8 46	7 54
Վէթօվա	10 2	8 49
Ռազկրատ	11 13	10 20
Իշիքլար	12 7	11 16
Շէյթանճըք	1 28	12 36
Շումնու-Րօատ	2 43	1 43
Պրավատի	3 53	2 48
Կիւպէճէ	4 32	3 56
Վառնա ժամ.		
	իրիկ.	

ԳԻԾ ՌՈՒՍՃՈՒՔ–ՎԱՌՆԱ

Ռուսճուքէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 401 Թղթատար Առտ. ժ. վ.	Առտ. ժ. վ.
Ռուսճուք (Պէ-Ֆէ) Մեկ.		11 10
Չէրնավոտա	11 52	11 57
Վէթօվա	12 34	12 36
Ռազկրատ	1 32	1 37
Իշիքլար	2 19	2 21
Շէյթանճըք (Պէ-Ֆէ)	3 2	3 20
Շումնու-Րօատ	4 6	4 11
Պրավատի	5 4	5 6
Կիւպէճէ	6 3	6 5
Վառնա ժամ.	6 37	
	իրիկ.	

Ծանօթ. — 401 եւ 402 թիւ թղթատար կառախումբք ամեն շաբթու չորեքշաբթի եւ շաբաթ օրերը միայն տեղի կ'ունենան։

ԳԻԾ ՎԱՌՆԱ–ՌՈՒՍՃՈՒՔ

Վառնայէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 422 խառն Առտ. ժ. վ.	Առտ. ժ. վ.
Վառնա Մեկ.		8 15
Կիւպէճէ	8 52	8 55
Պրավատի	10 1	10 6
Շումնու-Րօատ	11 6	11 21
Շէյթանճըք	12 35	1 5
Իշիքլար	2 13	2 20
Ռազկրատ	3 3	3 18
Վէթօվա	4 20	4 23
Չէրնավոտա	5 2	5 7
Ռուսճուք ժամ.	5 54	
	իրիկ.	

421 եւ 422 թիւ խառն կառախումբք ամեն շաբթու երկուշաբթի, երեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ եւ կիրակի օրերը միայն տեղի կ'ունենան։

ԳԻԾ ՍԷԼԱՆԻԿ–ԻՒՍՔԻՒՊ–ՄԻԹՐՕՎԻՑԱ

Սէլանիկէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 522 խառն Առտ. ժ. վ.
Սէլանիկ (Պէ-Ֆէ) Մեկ.	6 40
Թօփսին	7 8
Ամաթօվօ	8 34
Քարասուլու	9 9
Կումէնճէ (Հալթ)	9 25
Կէօրկէլի	10 27
Միրովաճ	11 25
Ստրումիցա (Հալթ)	11 42
	կէս օր
Տէմիրգաբու (Պէ-Ֆէ) ժամանում	12 31
Մեկնում	12 56
Քրիվօլագ	2 4
Վէնէձիանօ-Կրատիւք	3 7
Քէօբրիւլիւ	4 30
Զէլէնիքօ	5 38
	իրիկ.
Իւսքիւպ (Պէ-Ֆէ) ժամ.	6 34

	կառխ. թ. 622 խառն Առտ. ժ. վ.
Իւսքիւպ (Պէ-Ֆէ) Մեկ.	9
Էլէշան	10 4
Քաչանիք	10 58
Վէրիզօվից	12 5
Լիփեան	1 9
Պրիշթինա	2 8
	կէս օրէն վերջը
Միթրօվիցա (Պէ-Ֆէ) ժամանում	8 14

Այս կառախումբ Սէլանիկէն եկող 522 թիւ կառախումբին հետ կը հաղորդակցի։

Միթրօվիցայէն մեկնող կառախումբ	կառխ. թ. 62[illegible] խառն Առտ. ժ. վ.
Մեկնում	
Միթրօվիցա (Պէ-Ֆէ)	8 [illegible]
Պրիշթինա	10 [illegible]
Լիփեան	11 [illegible]
Վէրսօվից	12 [illegible]
Քաչանիք	
Էլէշան	
	իրիկ.
Իւսքիւպ (Պէ-Ֆէ) ժամ.	2 [illegible]

	կառխ. թ. 52[illegible] խառն Առտ. ժ. վ.
Իւսքիւպ (Պէ-Ֆէ) Մեկ.	6 [illegible]
Զէլէնիքօ	7 [illegible]
Քէօբրիւլիւ	8 [illegible]
Վէնէձիանօ-Կրատիւք	10 [illegible]
Քրիվօլագ	11 [illegible]
	կէս օր
Տէմիրգաբու (Պէ-Ֆէ) ժամանում	12 [illegible]
Մեկնում	12 [illegible]
Ստրումիցա	1 [illegible]
Միրովաճ	1 [illegible]
Կէօրկէլի	2 [illegible]
Կումէնճէ	3 [illegible]
Քարասուլու	3 [illegible]
Ամաթօվօ	4 [illegible]
Թօփսին	5 [illegible]
	իրիկ.
Սէլանիկ (Պէ-Ֆէ) ժամ.	6 [illegible]

Այս կառախումբ Միթրօվիցայէն եկող 621 թիւ կառախումբին հետ կը հաղորդակցի։